

Onderzoek naar verbetering van het zelfvertrouwen door de combineerde aanpak van het aanleren van de vaardigheid 'hulp vragen' volgens de methode Kids'Skills en het geven van kernfeedback.

Joke Otto - van der Lubbe

Eindrapportage over het praktijkonderzoek in het kader van
de leerroute Master SEN Gedragsspecialist
Module GS10 Leer- en onderzoekslijn: Meesterstuk en Afstuderen

Lesplaats: Utrecht
Studentnummer: 2149599

Begeleid door: Mevr. Dr. S. Sliepen

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg, Tilburg
2010-2011

Voorwoord

Het meesterstuk is een afsluitend component van de opleiding Master SEN Gedragsspecialist(deeltijd).

Achteraf gezien bleek het toch voor mij een stevige klus. Ik ben blij met de vele ondersteuning die ik heb gekregen.

Speciaal wil ik mijn duopartner Karin Schaffels in het bijzonder bedanken voor haar positieve bijdrage en ondersteuning tijdens de tot standkoming van dit meesterstuk en de andere collega's Harry Koopman en Bouwine Bakker als critical friends.

Daarnaast een aantal ouders die op hun eigen manier een bijdrage hebben geleverd aan dit stuk. Ik wil ze hier toch even allemaal noemen: Anton Arts, Jelmer de Wilde, Arthur van Wylick , Wouter van der Velde en Claudia König.

Sophie Sliepen wil ik bedanken voor haar plezierige inzet als afstudeerbegeleidster. Ik was blij met haar opbouwende feedback die er toe heeft geleid dit stuk tot een succes te brengen.

Tot slot wil ik nog mijn directe gezinsleden bedanken die mij dit laatste jaar op vele fronten hebben moeten missen en mij hiervoor de gelegenheid en ondersteuning hebben geboden deze laatste stap te zetten.

Inhoudsopgave

Samenvatting

1	Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling	1
1.1	De aanleiding voor mijn onderzoek is drieledig.	1
1.2	Huidige situatie	2
1.3	Gewenste situatie	3
1.4	Probleemstelling	4
1.5	Onderzoeksvraag met deelvragen.....	4
2	Hoofdstuk 2 Verkenning van de theorie en van de praktijk	6
2.1	Theoretische verkenning.	6
2.1.1	Wat is zelfvertrouwen?.....	6
2.1.2	Hoe ontstaat het zelfvertrouwen?	6
2.1.3	Waarom is zelfvertrouwen belangrijk?	9
2.1.4	Welke factoren hebben invloed op het zelfvertrouwen?.....	10
2.1.5	Welke ontwikkeling maken kinderen van 5 tot 7 jaar door op het gebied van zelfvertrouwen?	13
2.1.6	Welke manieren/ methoden vanuit de positieve psychologie zijn te gebruiken ter stimulering van het zelfvertrouwen?	14
2.2	Praktijkverkenning	16
2.2.1	Hoe ziet het zelfvertrouwen er in mijn groep uit?	16
2.2.2	Welke interventies gebruiken mijn onderbouwcollega's ter ondersteuning van het zelfvertrouwen en welke behoefte ligt hier?	19
2.3	Concretisering	20
3	Hoofdstuk 3 Plan van aanpak	22
3.1	Doel van mijn onderzoek	22
3.2	Bijstelling van de onderzoeksvraag	22
3.3	Betrokkenen bij het onderzoek	23
3.4	Onderzoeksinterventies	24
3.5	Meetinstrumenten	25
3.6	Onderzoeksmethode, transparantie, triangulatie en betrouwbaarheid	27
4	Hoofdstuk 4 Uitvoering en resultaten	28
4.1	Gaan de kinderen meer hulp vragen na de interventie van Kids'Skills?	28
4.1.1	Taxonomie(Newcomer, 2010).....	28
4.1.2	Schaalvragen	29
4.1.3	Turven.....	30
4.2	Is het mij gelukt de oplossingsgerichte gespreksvaardigheid toe te passen?..	32
4.2.1	Gesprekken Kids'Skills	32
4.2.2	Mening van ouders	33
4.2.3	schaalvraag met de kinderen	35
4.3	Ben ik in staat kernkwaliteiten te herkennen en te benoemen?.....	35
4.4	Waaruit blijkt dat het kind zich bewust is van zijn/ haar kernkwaliteit?	35
4.5	Leidt de uitbreiding van Kids' Skills met kernfeedback tot een toename van het aantal hulpvragen of ander merkbare verandering in gedrag?	36
4.5.1	Turven en taxonomie naast elkaar gezet	36

4.5.2	Mening van de ouders	36
4.5.3	Analyse van kernfeedback	37
4.5.4	Observaties	37
4.6	Antwoord op de onderzoeksvraag	38
4.6.1	Logboek: methode Kids'Skills	38
4.6.2	Gevoelsmetingen	41
4.6.3	OPSEO en KIJK!	42
4.6.4	Antwoord op de onderzoeksvraag	43
5	Conclusie, reflectie en discussie	45
5.1	De belangrijkste conclusies uit het onderzoek zijn:	45
5.2	Nieuwe gezichtspunten:	46
5.3	Het onderzoek levert herkenbare uitkomsten	46
5.4	Aanbevelingen	47
5.4.1	Ten aanzien van de school:	47
5.4.2	Ten aanzien van dit onderzoek	47
5.5	Terugkijkend naar de aanleiding en de verlegenheidsituatie	48
5.6	Discussiepunten	48
5.7	Reflectie op eigen leerproces	49
	Literatuurlijst	50
	Bijlage 1 praktijkverkenning Hoofdstuk 2	53
	Bijlage 2.2 Globale ontwikkelingslijn zelfbeeld	54
	Bijlage 2.2.2 Vragenlijst aan onderbouwcollega's	56
	Bijlage 2.2.3 Onderzoek op 5 factoren	58
	Bijlage 2.2.4 Overzicht OPSEO en KIJK! januari 2011	59
	Bijlage 2.3 specifieke ontwikkelingslijn zelfbeeld	60
	Bijlage 2.4 signalering zelfvertrouwen OPSEO	61
	Bijlage 2.5 signalering zelfvertrouwen KIJK!	62
	Bijlage 3.2 Tijdspad onderzoek	63
	Bijlage 4.1.3 overzicht observaties januari en april 2011	64
	Bijlage 4.3.4 Overzicht mening ouders	66
	Bijlage 4.4.4 Persoonlijke ervaringen Kids'Skills	67
	Bijlage 4.5.4 Logboek week 4	72
	Bijlage 4.4 Overzicht gesprekken Kids' Skills	86
	Bijlage 4.6.4 overzicht kernkwaliteiten	88
	Bijlage 4.7 Turven	89
	Bijlage 4.8.3 Analyse taxonomie	90
	Bijlage 4.9.1 Gevoelsmeting week 1	92
	Bijlage 4.9.4 Gevoelsmeting week 4	94

Samenvatting

Mijn onderzoek gaat over het vergroten van het zelfvertrouwen van 5, 6 jarige kinderen. De aanleiding tot deze keuze was drieledig:

1. Mijn overtuiging dat een kind pas tot leren kan komen als het zich goed in zijn / haar vel voelt. Het welzijn van het kind staat voorop.
2. In het kader van passend onderwijs zijn we dit jaar een 2/3 combinatiegroep gestart. We denken hiermee als school beter tegemoet te komen aan afstemming van aanbod en behoefte van de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van deze kinderen.
3. Tegelijkertijd voelen we (duopartner en ik) ons handelingsverlegen in de professionele begeleiding en ondersteuning door het ontbreken van een sociaal -emotionele methode en beleid daarop.

Praktijkonderzoek heeft mij inzicht gegeven in hoe je de signaleringsinstrumenten die wij op school hebben, eigenlijk kunt gebruiken. Na analyse van die signaleringslijsten ben ik te weten gekomen dat het zelfbeeld een belangrijk fundament is voor het hebben van zelfvertrouwen. Het zelfbeeld bestaat uit verschillende aspecten: leer-, sociaal-, emotioneel-, en motorisch aspect. Het onderzoek gaat over drie kinderen uit de 2/3 groep die op leeraspect opvallen door het tonen van onzeker gedrag.

Literatuuronderzoek leert dat zelfvertrouwen bepaalt hoe je taken en problemen aanpakt en hoe zelfvertrouwen wordt verkregen door het aanleren van een vaardigheid. Met dit gegeven ben ik op zoek gegaan naar een oplossingsgerichte methode. De keuze viel al snel op Kids'Skills, een oplossingsgerichte methode van Ben Furman(2009). Daarnaast kies ik ook voor het geven van kernfeedback. Ik volg hierin het advies op van Van Lieshout (2009) door vanuit meerdere fronten te werken. Ik combineer kernfeedback met Kids'Skills.

Literatuur en praktijkonderzoek leiden uiteindelijk tot de onderzoeksvraag:

Levert de combinatie van het aanleren van de vaardigheid 'hulp vragen' volgens de methode Kids' Skills, in combinatie met het geven van kernfeedback een aantoonbare verbetering in zelfvertrouwen bij leerlingen uit groep 2/3?

Het onderzoek heeft veel gegevens opgeleverd. Niet alleen over hoe de kinderen de vaardigheid 'hulp vragen' uitoefenen tijdens rekenen en spelen met speelleermateriaal, maar tevens levert het gegevens op over hun gevoelsbeleving. Ook laat het de belangrijke rol zien als begeleider en ondersteuner door het geven van procesgerichte feedback en kernfeedback.

De aanpak heeft geresulteerd in een totale gedragsverandering: op leergebied omdat de kinderen beheersing op de vaardigheid hebben gekregen. Op sociaal gebied omdat ze zich gewaardeerd voelen door de directe omgeving en op emotioneel gebied omdat de beheersing van de vaardigheid hen een fijn gevoel oplevert. In de laatste twee weken hebben ze zich ook andere vaardigheden eigen gemaakt zoals touwtje springen; doorslapen; naar een volgend zwemgroepje, meer verdieping van spel tot leren fietsen. Daaruit kunnen we concluderen dat de gekozen interventies leiden tot groei. De vraag blijft of dit ook niet was bereikt met alleen Kids'Skills.

Met de resultaten kan ik de school en collega's adviseren in professioneel handelen op sociaal-emotioneel gebied. Dit advies zal bestaan uit de aanschaf van een oplossingsgerichte methode die kindvriendelijk is en breed inzetbaar voor het aanleren van vaardigheden. Daarnaast het advies welke belangrijke, pedagogische rol je als leerkracht hebt door het geven van feedback: procesgerichte en kernfeedback in de aanpak van het zelfvertrouwen. De samenwerking tussen ouder-school en kind is van groot belang om het grootste doel te bereiken: dat het kind zich lekker in zijn/ haar vel voelt. Pas dan komt het tot leren.

1 Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

1.1 De aanleiding voor mijn onderzoek is drieledig.

Ten eerste ben ik afgelopen jaar geïnspireerd enerzijds door de pilot ‘De Geluyskoffer’ (Appel-Den Boer, Den Boer & König, 2010) die op onze school is gedaan in groep 7 in april 2010. Deze gaat uit van het vergroten van het mentaal vermogen bij jonge kinderen. Een kind heeft naast cognitieve bagage ook sociaal-emotionele bagage nodig. De Geluyskoffer is ontwikkeld om kinderen te laten zien hoe ze praktisch geluk kunnen herkennen en kunnen ontwikkelen. Ze herkennen hun eigen krachtbronnen. Dit vergroot hun zelfvertrouwen.

Anderzijds ben ik tijdens de opleiding tot gedragsspecialist geïnspireerd door het gebruikmaken van eigen krachtbronnen in verschillende modules. Het is een positieve manier van benaderen van kinderen en volwassenen die hen motiveert tot gedragsverandering.

Ik ben zelf van mening dat een kind tot leren kan komen als het zich ‘goed in zijn vel voelt’. Dan pas voelt het kind zich veilig en staat het open voor zijn omgeving; komt het tot het nemen van initiatieven. Dit heb ik vele jaren met jonge kinderen ervaren en ben ook van mening dat dit op ieder kind van toepassing is. Ik vind hiervoor ondersteuning in de literatuur. Weehuizen (2009) stelt dat de school meer aandacht moet besteden aan de ‘emotionele’ geletterdheid van kinderen.

Ten tweede zie ik dat er bij diverse leerkrachten de behoefte is om kinderen in hun sociaal – emotionele ontwikkeling op een professionelere wijze te begeleiden. Leerkrachten signaleren wel maar lopen met regelmaat tegen probleemsituaties op. Ze willen graag de juiste ondersteuning bieden. Door het ontbreken van onvoldoende ondersteunend materiaal ontstaat met regelmaat het gevoel niet die optimale ondersteuning te bieden die het kind behoeft. Ze voelen zich handelingsverlegen.

Ten derde komt in een oriënterend gesprek met de directie naar voren dat het streven naar ‘passend onderwijs’ juist van toepassing is op de 2 /3 groep. Het beter aansluiten van het onderwijsaanbod aan de behoefte van het kind, zien we in deze groep. Enerzijds voldoen we dan aan de cognitieve behoefte, anderzijds behoeven ze meer ondersteuning op sociaal- emotioneel gebied omdat ze jonger zijn en of om die reden normaliter in groep 1/ 2 zouden blijven. Juist één aspect valt hierin op namelijk het hebben van weinig zelfvertrouwen.

Aan het eind van dit schooljaar wil de directie evalueren of dit is gelukt.

1.2 Huidige situatie

Ik ben werkzaam op de Koningin Emmaschool, hartje Nederland. Ik ben dit schooljaar samen met mijn duopartner gestart met een 2 /3 combinatie. Een pilot, om zodoende beter passend onderwijs te kunnen bieden aan een specifieke groep kinderen: cognitief voldoen zij aan de voorwaarden van groep 3 maar sociaal- emotioneel nog niet. Ze vallen vooral op in het ‘zelfvertrouwen’.

Wij hebben al enige groepsgerichte maatregelen getroffen om sociaal-emotionele ondersteuning te bieden zoals: het creëren van wisselende speelhoeken; gezamenlijke buitenspeelmomenten met andere groepen 2 en 3; gezamenlijke activiteiten zoals de kring; werken; vrij spelen; gymmen en creatieve activiteiten; gebruik maken van de overlap in aanvankelijke- en voorbereidende schrijf- , taal- en rekenopdrachten.

Specifieke ondersteuning gericht op het vergroten van het zelfvertrouwen: vriendendag, het geven van complimenten; complimentendoosje, prentenboeken, groepswerken maken, vroegtijdig hanteren en evalueren van sociaal – emotionele signaleringslijsten, oudergesprekken.

De visie van de school is: ‘ Wij willen ons onderwijsaanbod zo dicht mogelijk laten aansluiten bij de ontwikkelingsstadia van het kind’.

De visie op zorg: ‘zorg dragen dat elke leerling *een doorgaande ontwikkeling* doormaakt die hem en haar recht doet’.

Dat betekent voor mijn situatie dat ik op zoek ben naar de juiste afstemming in de ondersteuning van het zelfvertrouwen van mijn groep. De handelingsverlegenheid ligt in het feit dat er geen methode of materiaal aanwezig is waar specifieke ondersteuning in gevonden kan worden.

1.3 Gewenste situatie

De gewenste situatie is dat ik na dit onderzoek weet hoe ik mijn collega's en de kinderen ondersteuning kan bieden op sociaal emotioneel gebied. In die ondersteuning weet ik gebruik te maken van hun eigen krachtbronnen welke hen stimuleert vaardigheden te ontwikkelen.

Ik ben dan vaardiger geworden in het werken met oplossingsgerichte interventies waar ik gedurende het eerste jaar in de opleiding voor Gedragsspecialist door ben geïnspireerd. Niet uitgaan van het probleem, maar uitgaan van oplossingen. Het bewust maken van en zien van eigen krachten(Durrant, 2007; de Jong & Berg, 2009).

Het doel van dit praktijkonderzoek is dat ik het zelfvertrouwen wil versterken bij deze groep kinderen. Zó, dat het plezier in leren weer terugkomt en het kind zich weer ' lekker in z'n vel voelt '. Zelfvertrouwen vergroot het gevoel van welbevinden wat een verrijking betekent voor het kind. Hierdoor durft het risico's te nemen en nieuwe ervaringen op te doen. Zelfvertrouwen is een voorwaarde om tot optimaal leren te komen.

Ik verwacht na dit onderzoek een aantal aanbevelingen te kunnen doen naar de directie voor eventuele aanschaf van een sociaal –emotionele methode; bij de aanpak van sociaal - emotioneel gedrag en bij het opzetten van sociaal-emotioneel beleid. Tevens verwacht ik naar aanleiding van mijn bevindingen advies te kunnen geven aan Directie en Medezeggenschapsraad over het ondersteuningsaanbod en - behoefte van de kinderen uit de pilotgroep 2 /3. Daarnaast collega's te kunnen adviseren en ondersteunen bij aanpak van kinderen met weinig zelfvertrouwen.

1.4 Probleemstelling

Er wordt onvoldoende op het zelfvertrouwen geïntervenieerd door onbekendheid met de interventietechnieken.

1.5 Onderzoeksvraag met deelvragen

Deze probleemstelling onderzoek ik met de volgende onderzoeksvraag en deelvragen:

Welke ondersteuning vanuit de positieve psychologie kan worden ingezet door de leerkracht waardoor het zelfvertrouwen van 5 tot 7 jarigen wordt gestimuleerd?

Deelvragen:

1. Wat is zelfvertrouwen?
2. Hoe ontstaat het zelfvertrouwen?
3. Waarom is zelfvertrouwen belangrijk?
4. Welke factoren hebben invloed op het zelfvertrouwen?
5. Welke ontwikkeling maken 5, 6, 7 jarigen door en wat zijn belangrijke tussendoelen?
6. Welke manieren/methodes vanuit de positieve psychologie zijn te gebruiken ter stimulering van het zelfvertrouwen?
7. Hoe ziet het zelfvertrouwen er in mijn groep uit?
8. Welke interventies gebruiken mijn onderbouwcollega's ter ondersteuning van het zelfvertrouwen en welke behoefte ligt hier?

Wanneer je weet hoe het zelfvertrouwen zich ontwikkelt, kan je op de juiste wijze het aanbod van interventie aanpassen aan de behoefte van het kind. Hierdoor zal zowel de leerkracht als het kind er wel bij varen. Met deze kennis en dit onderzoek hoop ik de directie een goed antwoord te kunnen geven bij de evaluatie van groep 2 /3 op het gebied van sociaal-emotionele ondersteuning; beleidsmatig mee te denken in de aanschaf van een sociaal- emotionele methode en of beleid op 'brede aanpak van gedrag binnen de school'; het ondersteunen van collega's en uiteindelijk een bijdrage leveren aan het welbevinden van de kinderen.

De deelvragen worden in het volgende hoofdstuk beantwoord: vraag 1 tot en met 6 via literatuuronderzoek, 7 en 8 door praktijkonderzoek.

2 Hoofdstuk 2 Verkenning van de theorie en van de praktijk

2.1 Theoretische verkenning.

2.1.1 Wat is zelfvertrouwen?

Van Dale (2003) omschrijft: “Zelfvertrouwen is het vertrouwen dat je in of op jezelf hebt. Het is het vertrouwen dat je op eigen krachten taken en mogelijke hinderpalen aankan” (in Roelofs, n.d.).

Er zijn verschillende omschrijvingen in de literatuur over het begrip zelfvertrouwen. Hierin kom ik tegen dat het hebben van zelfvertrouwen een ‘vaardigheid ’ lijkt te zijn. Het *kijken* naar jezelf; het *geloof* in jezelf; geloof in je eigen kunnen; het *hebben van vertrouwen* in jezelf; het hebben van een *realistische kijk* op eigen mogelijkheden.

Zelfvertrouwen is de kunst of de vaardigheid die men heeft om op een reële manier naar zijn eigen mogelijkheden te kijken (Roelofs,n.d.).

Het zelfvertrouwen bepaalt hoe je taken of problemen aanpakt (van Dale, 2003).

William James(in Haringsma, 2010) ziet het hebben van zelfvertrouwen zelfs als een vaardigheid om succes te behalen.

Kohnstamm (1993) maakt verder onderscheid tussen zelfbewustzijn, zelfkennis en zelfbeeld. Deze drie begrippen hangen nauw met elkaar samen. ‘Zelfbewustzijn is het gevoel van eigen continuïteit en eigen bestaan, *los van andere mensen*’(p.149). Het zelfbewustzijn gaat in de ontwikkeling voor een groot deel aan zelfkennis vooraf.

‘Zelfkennis is weet hebben van eigen *uiterlijk, capaciteiten, karaktertrekken* en *motieven*’(p.149) Het zelfvertrouwen wordt opgedaan door opgedane ervaringen in de vroegste kindertijd evenals het ontstaan van het zelfbewustzijn.

Zelfbeeld is het beeld dat je van jezelf hebt.

2.1.2 Hoe ontstaat het zelfvertrouwen?

Het zelfvertrouwen is een belangrijk onderdeel van de sociaal- emotionele ontwikkeling van een kind. Het bepaalt in belangrijke mate het welbevinden. Het ontwikkelen van “fundamenteel zelfvertrouwen’ begint al in de vroege baby- en

kindertijd, het zogenoemde 'basic trust' en wordt gevoed door het opdoen van ervaringen. (Roose & Vermeirsch, 2007).

Door het opdoen van ervaringen

De mens is constant in relatie met anderen. In die relatie met anderen leert het zichzelf kennen en zich te conformeren in een groep. Door de ervaringen die het opdoet, ontwikkelt het kind zich op sociaal- emotioneel gebied.

Het zelfvertrouwen ontstaat al in deze eerste jaren. Het zijn de jaren waarin het ik-besef wordt gevormd.

Cooperschmidt geeft daarnaast nog een ander belangrijk facet aan namelijk het gevoel dat het kind ervaart dat het er mag zijn (in Kohnstamm,1993).

Positief en negatief zelfbeeld

Het opdoen van veel positieve ervaringen vergroot je zelfvertrouwen. Dit leidt tot een positief zelfbeeld (Kohnstamm, 2002; Stichting Leerplan Ontwikkeling[SLO], 2000).

Wanneer een ouder dus veel positieve reacties geeft en enthousiast reageert op het gedrag van het kind zoals: " Wat knap van je dat je kunt fietsen zonder zijwieltjes", vanuit een oprechte betrokkenheid, geeft dat het kind het gevoel van competent zijn.

Per situatie of activiteit kan het zelfvertrouwen verschillen van veel zelfvertrouwen naar grote onzekerheid. Het opdoen van weinig positieve ervaringen en juist veel negatieve ervaringen, leidt tot het krijgen van een negatief zelfbeeld. Het kind kan daardoor denken dat het de taak of probleem niet aankan. Het onderschat zijn eigen mogelijkheden (Roelofs, n.d.)Het gevoel van niet competent zijn overheerst.

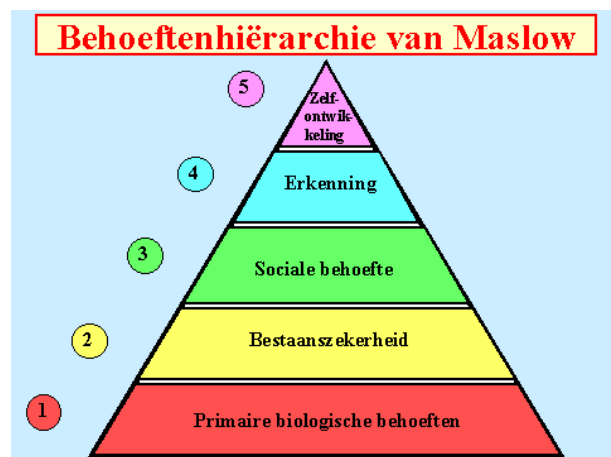
Binnen het zelfbeeld onderscheidt men verschillende aspecten (SLO, 2000):

- **het sociale zelfbeeld:** ' wat vindt de ander van mij?' De omgeving houdt je de spiegel voor hoe ze tegen je aan kijken.
- **het emotionele zelfbeeld:** hoe het kind zich voelt: gelukkig/ ongelukkig; zeker / onzeker; opgewekt of somber.
- **het cognitieve zelfbeeld:** beeld wat het kind heeft van eigen prestaties. "ik ben goed in rekenen of lezen of ik kan dit niet goed.

Door het voldoen aan behoeften van het kind.

De humanistische psychologie geeft via de vijf behoefteniveaus van Maslow (zie figuur 1) aan hoe het zelfvertrouwen ontstaat. De mens heeft van nature behoeften. Als aan de eerste behoefte is voldaan ontstaat er een volgende behoefte.

Binnen de vijf behoeften- niveaus die Maslow noemt (Lakeman, 2010), zijn vooral niveau twee en drie van belang in het verkrijgen van zelfvertrouwen. Deze niveaus zijn tevens van essentieel belang bij de opvoeding van kinderen (bijlage 2.1).

Figuur 1 <http://home.wanadoo.nl/a.heer/Maslow.htm>

Je ziet het ontstaan van het basisvertrouwen op het tweede niveau staan in de piramide van Maslow. Het hoogste dat je kunt bereiken is het vijfde niveau waarin het volledige zelfvertrouwen is bereikt en men tot volledige zelfontplooiing kan komen zonder dat de omgeving nog invloed op je heeft. Dit is pas op volwassen leeftijd en niet iedereen bereikt dit niveau of in dezelfde mate.

Zelfvertrouwen is dus te beïnvloeden vanuit de omgeving. Door het opdoen van positieve ervaringen vergroot je het zelfbeeld. Het zelfbeeld bepaalt in grote mate het vertrouwen waarmee het kind de omgeving tegemoet treedt.

2.1.3 Waarom is zelfvertrouwen belangrijk?

Het hebben van zelfvertrouwen op school is belangrijk omdat het invloed heeft op je schoolvorderingen en – prestaties. Uit onderzoek is gebleken dat kinderen met hoge schoolprestaties beter zelfbeeld hebben dan kinderen met lage prestaties. Zo zou ook de mate van zelfvertrouwen nauw samenhangen met de mate waarin het kind leert lezen(Wesemael,2007-2008; Kohnstamm,1993).

Weehuizen (2010) zegt: 'Leer kinderen wie ze zijn, wat ze willen en ontwikkelen daarmee hun zelfvertrouwen'. Zij pleit voor meer aandacht op school voor het ontwikkelen van zelfkennis en veerkracht. Deze ontwikkeling gebeurt al op jonge leeftijd. Deze is van belang bij de opbouw en het (her)structureren van denkpatronen en het voelen in het brein.

Zelfvertrouwen maakt kinderen weerbaar en minder afhankelijk van het oordeel van anderen. Het geeft ze de moed voor hun eigen mening uit te komen, initiatief te tonen en aan nieuwe dingen te beginnen. Zelfvertrouwen is ook belangrijk voor het welzijn van het kind (SLO, 2000). Zelfvertrouwen geeft zekerheid waardoor het kind zich gelukkig voelt; zich lekker in zijn vel voelt. Emoties spelen een belangrijke rol bij het opslaan van (leer-)ervaringen (Kohnstamm, 1993, 2002; Klimmen, 2001).

Het Leerling Volg Systeem KIJK! (RPCZ[KIJK!],2005) beschrijft dat een kind met zelfvertrouwen zelfverzekerdheid uitstraalt en zich durft te laten zien en te horen. Het neemt met veel plezier deel aan het onderwijs; is gemotiveerd. Het weet van zichzelf goed aan te geven wat het wel of niet goed kan.

Eigenlijk kan ik na deze theorie zeggen dat het een opbouwende ontwikkeling heeft: wanneer het kind zich goed voelt, zal het nieuwe uitdagingen aangaan, daarin vaardigheden oefenen welke nieuwe succeservaringen zal opdoen en zich nog beter gaat voelen en het zelfvertrouwen weer wordt vergroot. Het kind krijgt zicht op zijn eigen mogelijkheden welke hem zal ondersteunen bij het nemen van nieuwe initiatieven en uitdagingen. Kortom het kind kan tot optimale ontplooiing komen.

Het krijgen van veel negatieve feedback; het opdoen van veel negatieve ervaringen en het gevoel van falen, kunnen ertoe leiden dat er een verkeerd beeld ontstaat van eigen capaciteiten waardoor het zelfbeeld omlaag gaat (Van Lieshout, 2009).

Het werken aan zelfvertrouwen in het onderwijs lijkt hiermee een goed streven ter voorkoming van leer- en of gedragsproblemen (preventief en reactief: oplossend). In ieder geval proberen condities in het leer- en leefgebied te verbeteren (Van Lieshout, 2009).

2.1.4 Welke factoren hebben invloed op het zelfvertrouwen?

Drs. E. Vos- van der Hoeven(1999) spreekt over het begrip zelfbeeld dat van belangrijke invloed kan zijn op het zelfvertrouwen. Zij zegt dat kinderen niet met een dosis zelfvertrouwen worden geboren. De opbouw van het zelfvertrouwen wordt verkregen vanuit de reacties vanuit de omgeving op het gedrag van het kind. Een positief of negatief zelfbeeld doet het kind op door invloeden vanuit de directe omgeving.

Factoren die invloed hebben op het zelfvertrouwen zijn:

- aansluiting van omgeving aan belevingswereld, niveau en behoefte van het kind
- de rol van ouders
- de relatie tussen leerkracht en kind
- duidelijkheid en geloofwaardigheid

1. Aansluiting

Aansluiting van de omgeving aan de belevingswereld, niveau en behoefte van het kind bepaalt in belangrijke mate het gevoel van beleving en daarmee het gevoel van competent zijn. In het onderwijs spreekt men dan van 'passend onderwijs'. Wanneer hieraan wordt voldaan zal het kind positieve reacties ontvangen vanuit die omgeving en groeit het gevoel van competent zijn en daarmee ook het zelfvertrouwen. Volgens

Seligman(in Kohnstamm, 1993) moet men meer gebruik maken van de capaciteiten van het kind. Het motiveert het kind om de uitdagingen aan te gaan.

2. De rol van de ouders.

De ‘ voorbeeldrol ’ van de ouders in weerbaarheid en eigenwaarde is een factor die bijdraagt tot de ontwikkeling van het zelfvertrouwen. *Goldschmidt* (in Kohnstamm,1993) spreekt dan van ‘ modeling ’.

Nash (in Kohnstamm, 1993) legt de nadruk op de invloed van de opvoedingsstijl. Hij geeft hierin aan dat de opvoedingsstijl meer van invloed is dan beloning van buitenaf. Wanneer het kind opgroeit in een omgeving waarin veelvuldig plezier wordt ervaren door eigen prestatie leidt dit tot vergroten van zelfvertrouwen.

Cooperschmidt (in Kohnstamm, 1993) geeft daarnaast nog een ander belangrijk facet aan namelijk de oprecht geïnteresseerde houding van de ouders ten opzichte van het kind. Het gevoel dat het kind ervaart dat het er mag zijn.

3. De relatie tussen leerkracht en kind

De positieve psychologie gaat uit van de persoonlijke kwaliteiten van mensen. Deze functioneren als belangrijke schakel tussen persoon en omgeving. Dit heeft ook gevolgen voor de schoolse situatie.

Uit de analyses van Maranzo (in Cauffman & Dijk van, 2009) blijkt dat de relatie leerkracht – kind van invloed is op de leerresultaten. De rol van de leerkracht naar het kind toe is hierin van belang voor:

- het gevoel begrepen te worden
- het onbevangen luisteren
- het hebben van authentieke aandacht en respect
- het geven van hoop

In de relatie tussen leerkracht en leerlingen gaat het vooral om aandacht voor gevoelens, behoeften en voor ieders eigenheid. Ook heeft de leerkracht de taak de leerlingen te ondersteunen in hun ontwikkeling. Er is dan sprake van ‘*authentiek leren*’ in een authentieke relatie (Korthagen & Lagerwerf, 2009).

Eenzijds houdt dit in dat de leerkracht de leerling optimaal helpt in het zich bewust

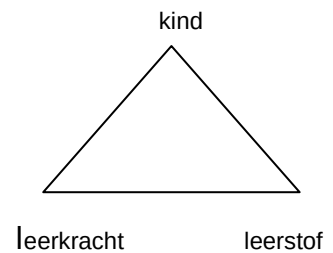
worden van zijn gevoelens, verlangens, mogelijkheden, kwaliteiten en interesses.

Anderzijds helpt de leerkracht de leerling daar optimaal gebruik van te maken.

Zo ontstaat er een 'didactische driehoek' waarin authentiek leren mogelijk is

Om dit te bereiken moet het streven zijn naar:

- afstemming van verschillende leerstijlen
- het opdoen van passende leerervaringen
- reflecteren op die ervaringen
- doseren; het gaat om het proces en niet om het product

“de leraar als persoon is de kern waardoor onderwijs plaatsvindt” Tickle (in Korthagen & Lagerwerf, 2009, p.148).

Bij authentiek leren is de leersituatie erg van belang voor de leerlingen. Leren is effectiever en plezieriger als er geleerd wordt in een 'flow'; als het werk aanspreekt, boeit en inspireert. Flow is wat je vaak ziet bij kleine kinderen: het samenvloeien van denken, voelen en willen. Ze voelen zich in een soort 'stroom'. Een flow is goed te observeren. Het belangrijkste kenmerk is de uitstraling die in de ogen zichtbaar wordt. Deze heeft een zekere kracht.

Als leerkracht moet je vooral letten op wat een kind wèl kan, waar diens kracht ligt; de kernkwaliteiten van het kind. Door kernkwaliteiten te benoemen van leerlingen en feedback daarop te geven in situaties, gaan die verder groeien. Dit wordt 'kernfeedback' genoemd. Uit onderzoek door *Seligman* (in Korthagen & Lagerwerf, 2009) blijkt dit na lange tijd nog positieve effecten te hebben.

4. Duidelijkheid en Geloofwaardigheid

Cauffman en Van Dijk (2009) geven aan dat er in de relatie leerling en hulpverlener (leerkracht) behoefte is aan duidelijkheid en geloofwaardigheid. Beiden weten dan waar ze aan toe zijn, wat vertrouwen geeft en het onderbewustzijn onderbouwt.

Naast genoemde factoren blijkt uit de triade cognitie - emotie - gedrag dat gedrag en gevoelens dichtbij elkaar liggen en van invloed op elkaar zijn (Cauffman & Van Dijk, 2009).

Ook Deley (2004) benadrukt in zijn benadering in omgang met kinderen dat het denken, voelen en doen nauw met elkaar zijn verbonden.

Die verbondenheid komt niet tot stand wanneer één of meerdere factoren ontbreken.

Dit kan leiden tot negatief zelfbeeld wat weer kan leiden tot allerlei problemen in relatievorming, faalangst en het leren. Of het kan leiden tot een positief zelfbeeld. Het gevoel van trots en gewaardeerd worden, leiden tot intrinsieke motivatie en gedrevenheid.

2.1.5 Welke ontwikkeling maken kinderen van 5 tot 7 jaar door op het gebied van zelfvertrouwen?

Als ik in de ontwikkelingspsychologie zoek naar de ontwikkeling van zelfvertrouwen, zijn er verschillende voorbeelden:

1. Een globale ontwikkelingslijn vanaf de geboorte tot aan de adolescentie (Bijlage 2.2) wordt gegeven door G.B. De Hart, L.A. Sroufe, R.G. Cooper, 2000 en D.R. Shaffer, 1999 (in Roelofs, n.d.)
2. Een specifieke, halfjaarlijkse indeling van het zelfbeeld geeft het Leerling Volg Systeem KIJK! (Bijlage 2.3).

Ik noem alleen de verdeling die voor mijn onderzoeksgroep (groep 2 /3) van toepassing is, met daaraan gekoppelde tussendoelen voor het onderwijs (Stichting leerplanontwikkeling [SLO], 2000).

Ontwikkelingschets		tussendoelen
Groep 1 en 2	toenemend ik-besef. Ze worden zich bewust van hun eigen kwetsbaarheid	Kinderen ontdekken dat iedereen uniek is.
Groep 3 en 4	door toenemend ik-besef gaan kinderen meer reflecteren op zichzelf: mogelijkheden, beperkingen, kenmerken, wensen, gevoelens en eigenschappen. Ze gaan zich ook vergelijken met anderen	Kinderen ontdekken de eigen mogelijkheden, kenmerken, wensen, gevoelens, beperkingen en voorkeuren.

Gezien de ontwikkelingslijn die het SLO (2000) aangeeft, kan ik verwachten dat de kinderen van mijn onderzoeksgroep (5 tot 7 jarigen) in de overgangsfase zitten van een toenemende groei van het ik-besef waarin ze zich steeds meer bewust worden van hun eigen kwetsbaarheid. Ze gaan zich meer reflecteren op zichzelf en ze gaan zich vergelijken met de ander.

2.1.6 Welke manieren/ methoden vanuit de positieve psychologie zijn te gebruiken ter stimulering van het zelfvertrouwen?

Volgens internationaal onderzoek bestaat zelfvertrouwen uit vaardigheid. Het is juist goed om het kind al in een vroeg stadium te ondersteunen bij het ontwikkelen van zijn vaardigheden. Zo leren ze spelenderwijs wat het is om te oefenen en om steeds beter te worden. Iemand met een grote vaardigheid vertrouwt op zijn kunnen, raakt niet in paniek, is stressbestendig en heeft weinig last van faalangst of onzekerheid (Haringsma, 2010).

Hieruit kunnen we veronderstellen dat zelfvertrouwen een vaardigheid is die aangeleerd kan worden. Wanneer men dan over die vaardigheid beschikt, kan men meer succes behalen, aldus William James(in Haringsma, 2010).

Daarnaast is het van belang om een reële kijk of inschatting te kunnen maken ten aanzien van eigen mogelijkheden en de eisen van de taak. Pas dan kan er sprake zijn van langdurige betrokkenheid, aldus, Covington(in Witteman, n.d.).

Er zijn verschillende manieren om het zelfvertrouwen te stimuleren bij jonge kinderen vanuit de positieve psychologie. Positief denken en voelen staan hierin centraal.(Haringsma,2010).

Mogelijkheden om het zelfvertrouwen te stimuleren zijn:

1. Van Lieshout (2009) benadrukt een goede analyse te maken van de leer- en gedragsproblemen. Goed te kijken naar welke omgevingsfactoren een rol spelen op het probleemgedrag; onderscheid maken in welke beschermende en beperkende factoren zijn.

Zij adviseert op meerdere fronten te werken:

- het creëren van een goed pedagogisch klimaat: veilige sfeer; veel positieve

aandacht en ondersteuning op het probleem.

- de wijze waarop leerstof wordt aangeboden; op niveau en afgestemd op de leerling
- beïnvloeding van de werkhouding en motivatie met behulp van procesgerichte feedback, bewustmaken van successen en versterken van zelfstandigheid.
- het leerkrachtgedrag: uitgaan van positieve verwachtingen en bevestigende benadering.

Zij zegt: “de kunst is een goede mix te bieden van bescherming en veiligheid enerzijds en stimulans, prikkeling, eisen en uitdaging anderzijds” (p.18). Dit ter stimulering van het doorzettingsvermogen.

2. Deley (2009) beschrijft twee methodieken die de leerkracht leert wat het verband is tussen drie dimensies voelen, denken en doen. Namelijk de uitsprakenmethodiek en de competentiemethodiek. Een belangrijke rol speelt hierin ‘ het verhaal van het kind en de leerkracht ’

3. De methode Kids ‘Skills. Ik citeer:” is een methode waarmee kinderen op een positieve en constructieve manier problemen overwinnen door nieuwe vaardigheden te ontwikkelen ”(Furman,2009, p.15). Er zijn drie basisregels:

“Als iets niet werkt, leer ervan en doe iets anders

Als iets wel (of beter) werkt, doe er meer van.

Als iets blijkt te werken, leer het (van/ aan) iemand anders” (Cauffman & van Dijk, 2009, p.14).

Zelf ben ik erg geïnspireerd door deze manier van aanpak omdat hierin niet alleen de relatie leerkracht- leerling actief wordt ingezet maar ook die van de andere kinderen. Er wordt in deze methodiek veel aandacht besteed aan het verkrijgen van veel zelfvertrouwen. Gezamenlijk doel is om dit kind te helpen in deze situatie, in deze groep bij deze leerkracht op deze school. Dit zie je ook tegen in Handelingsgericht Werken (Pameijer & Beukering, 2008).

2.2 Praktijkverkenning

2.2.1 Hoe ziet het zelfvertrouwen er in mijn groep uit?

Mijn groep bestaat uit 23 kinderen waarvan 7 kinderen groep 2 en 16 kinderen in groep 3 zitten. Ik ga eerst kijken welke kinderen onder kopje 'gebrek aan zelfvertrouwen' opvallen.

Ik heb het volgende gedaan:

I.

1. Ik heb met de ouders een oriënterend gesprek gehad over het algemeen welbevinden in september 2010: de KIJK-ouderlijst
2. Ik heb een signaleringslijst van OPSEO(observatiepakket voor de sociaal-emotionele ontwikkeling , Eduforce 2005) ingevuld. Een groepsoverzicht van oktober/ november 2010
3. Ik heb een signaleringslijst voor hoogbegaafden (HB lijst) ingevuld waarin aspecten terug te vinden zijn wat betreft het zelfvertrouwen van het kind november 2010
4. Ik heb van iedere leerling een ontwikkelingsprofiel van het Leerling Volg Systeem KIJK! (LVS KIJK!, 2005) waarin het zelfbeeld wordt gemeten.
5. Sociogram gemaakt (november 2010) waarin de relatie met klasgenoten wordt weergegeven in een matrix.

De eerste vier zijn signaleringslijsten die onze school gebruikt waar het kopje 'zelfvertrouwen' wordt genoemd. Deze heb ik naast elkaar gelegd.

De uitkomst van dit onderzoek is(bijlage 1):

- er meer kinderen in de OPSEO lijst voorkomen
- 66% van totale groep opvalt door het hebben van weinig zelfvertrouwen (14 kinderen van totaal 23)
- 8 kinderen komen 3 à 4 keer voor

II. Ik bekijk de 8 kinderen op de vier factoren welke gehanteerd worden door Van Meersbergen(2009), OPSEO (2005) en het SLO (2000). Ik kies ervoor om naast 'zelfvertrouwen' ook het kopje 'emoties' toe te voegen omdat uit de theorie blijkt dat denken, voelen en doen van invloed op elkaar zijn. Ik maak gebruik van de signaleringslijst van OPSEO; LVS KIJK! en de KIJK-ouder-lijst. (bijlage 2.2.3)

De vijf factoren zijn:

- A. Persoonlijkheidskenmerken: de leerling = 'omgaan met zichzelf '(gegevens van 'zelfbeeld' uit LVS KIJK!)
- B. Relatie met leerkracht
- C. Omgaan met andere leerlingen
- D. Werkhouding
- E. Emoties (KIJK-ouder-lijst)

Hierbij valt op dat:

- 5 van de 8 kinderen ten minste 4 keer of meer voorkomen in 4 rubrieken
- Er veel kinderen voorkomen in de rubriek "emoties"

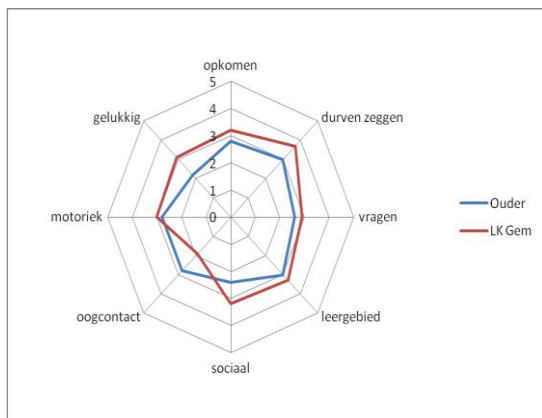
Het lijkt me van belang deze vijf kinderen nader te gaan bekijken.

'Emoties' lijken van belang te zijn.

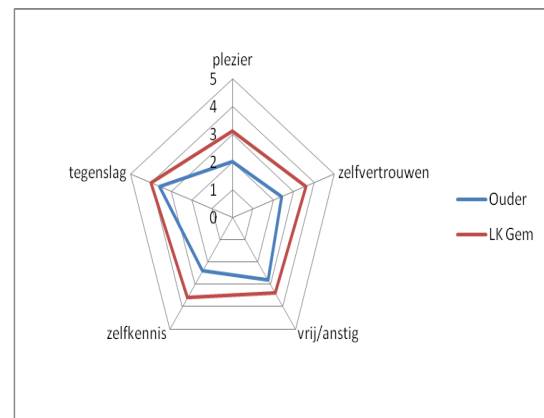
III. Zelfbeeld kent vier verschillende aspecten. OPSEO(2005) heeft hiervoor een analyselijst "zelfvertrouwen"(p.28): " het kind heeft vertrouwen in zichzelf en zijn vaardigheden op **emotioneel** gebied, **leergebied**, **sociaal** gebied en **fysiek** gebied ". Deze komen overeen met de aspecten van het SLO(2000).Om specifiek aan te kunnen geven waarop ik straks in mijn aanpak ondersteuning kan bieden, wil ik deze analyse maken.

Om het zelfbeeld te meten bij de kinderen op de 4 aspecten heb ik twee scorelijsten laten invullen door beide leerkrachten en ouders(bijlage2.2.4). Hiervoor heb ik de scorelijst van OPSEO en van LVS KIJK! gebruikt. Beide hanteren een vijf puntschaal.

De uitkomsten heb ik in onderstaande spider verwerkt.

Figuur 2 OPSEO

figuur 3 LVS KIJK!

Uit het overzicht van de twee leerkrachten blijkt dat drie kinderen in (bijna) alle rubrieken scoren waarvan twee kinderen in groep 3 en één kind van groep 2.

Uit beide overzichten(zie figuur 2 en 3) blijkt dat ouders niet dezelfde score hebben als de beide leerkrachten; dat twee kinderen uit groep 3 overeenkomen met die van de leerkrachten en één kind van groep 2 positiever scoort door de ouders dan door de leerkrachten.

Het feit dat ouders anders scoren dan de twee leerkrachten kan komen omdat de thuissituatie anders is dan schoolsituatie óf omdat ouders geen duidelijk zicht hebben op de schoolse situatie waardoor ze een andere inschatting maken.

Het gegeven dat deze drie kinderen steeds weer opvallen, bepaalt bij deze de vorming van mijn doelgroep.

Uit de observaties (bijlage 4.1.3, januari 2011) van de drie bovengenoemde kinderen zie ik concreet waarneembaar gedrag. Enkelen die van belang zijn voor mijn onderzoek zijn: Gezicht staat strak, gespannen, sip, gefronste wenkbrauwen(1); veel rondkijken(2); weinig de vinger opsteken of hulp vragen(10); niet verder aan het werk gaan(8). De kinderen laten zien dat ze weinig of geen hulp vragen bij de aanpak van een probleem. Aan de gezichtsuitdrukking kan afgelezen worden dat ze zich niet optimaal gelukkig voelen met de leersituatie.

2.2.2 Welke interventies gebruiken mijn onderbouwcollega's ter ondersteuning van het zelfvertrouwen en welke behoefte ligt hier?

Ik heb een vragenlijst (bijlage 2.2.2) laten invullen onder de collega's van groep 1 tot en met 4. Dit met het doel te verifiëren welke interventies zij inzetten bij het stimuleren van het zelfvertrouwen; welke daarvan goed bevallen; waar zij deze vandaan hebben gehaald en of zij behoefte hebben aan meer.

Conclusies zijn:

1. allen te maken hebben met kinderen met weinig of geen zelfvertrouwen
2. de signalering veel uit OPSEO(2005) en uit eigen observaties naar voren komt
3. de overige genoemde signaleringenwijzen worden nauwelijks gebruikt
4. er verschillende interventies worden gedaan die goed bevallen:
 - Complimenten geven ; het complimentendoosje
 - Beloningssysteem (stickers; smileykaart)
 - Directe feedback op handelen / gedrag
 - Gesprekjes t.a.v. bewustzijnswording (reflectie op werk/ spel)
 - Laten blijken aan directe omgeving dat je trots en blij bent met het kind zodat het kind zich gewaardeerd voelt.
5. er verschillende hulpmiddelen worden gebruikt zoals 'zelfbedachte beloningssystemen;doos vol gevoelens, het Knuffelboekje (Van Meteren & Pieters, n.d.).
6. collega's bij elkaar te rade gaan of op internet zoeken of op een beurs kopen.
7. deze gebruikte interventie(punt 4) prima van toepassing is als eerstelijns ondersteuning; om het proces op gang te brengen.
8. er niet veel gebruik wordt gemaakt van een hulpprogramma; enerzijds omdat ze niet weten welke ondersteuning ze moeten bieden; waar ze deze vandaan moeten halen of omdat er op school niets aanwezig is.
9. Acht van de tien collega's hebben wel behoefte aan een methode of handreiking. Ze willen beter afstemming op de behoefte van het kind; niet zelf meer willen verzinnen.

Twee van de tien collega's hebben geen behoefte aan methode of handreiking omdat wat ze doen, voldoet en er geen sprake is van extreme gevallen.

2.3 Concretisering

Vanuit de theorie kan ik concluderen dat het hebben van zelfvertrouwen bepaalt hoe je taken of problemen aanpakt. Zelfvertrouwen kan worden verkregen door het aanleren van een vaardigheid. Tevens lijkt het van belang om te leren om op een reële manier naar je eigen mogelijkheden te kijken.

Zelfvertrouwen wordt verkregen door het opdoen van veel positieve ervaringen. De rol van de omgeving is hierin van belang. Hoe meer positieve reacties(feedback), hoe competenter het kind zich voelt. Het vergroot het zelfvertrouwen en het gevoel van welbevinden.

Vanuit bovenstaande gedachte maak ik de keuze voor Kids' Skills (Furman, 2009), een van de weinig beschikbare en goed onderzochte en uitgeteste programma's. Het kan een meerwaarde zijn voor de school doordat men er niet mee bekend is.

Ook kies ik voor één van de aanbevelingen van Van Lieshout (2009): beïnvloeding van de werkhouding en motivatie met behulp van procesgerichte feedback, bewustmaken van successen en versterken van zelfstandigheid.

Korthagen en Lagerwerf (2009) adviseren het benoemen van kernkwaliteiten en het geven van feedback daarop; het geven van 'kernfeedback', een vorm die stimuleert en het kind doet groeien.

Van Lieshout (2009) adviseert in de aanpak van kinderen met weinig zelfvertrouwen te werken vanuit meerdere fronten. Ik citeer: "De kunst is een goede mix te bieden van bescherming en veiligheid enerzijds en stimulans, prikkeling, eisen en uitdaging anderzijds"(p.18)

Ik wil de mix maken van het geven van kernfeedback (Korthagen & Lagerwerf, 2009) met de methode Kids' Skills (Furman,2009). Het geven van procesgerichte feedback is onlosmakend verbonden met het werken met Kids' Skills, waarmee de aanbeveling van procesgerichte feedback van Van Lieshout(2009) is geïntegreerd.

Kids'Skills is een methode die veel aandacht heeft voor zelfvertrouwen welke terug te vinden is in verschillende stappen van de methode. De vijftien stappen waaruit de

methode Kids' Skills bestaat, maken duidelijk hoe je problemen in vaardigheden kunt omzetten. Er wordt ingezet op motivatie en gestimuleerd door direct betrokkenen; de 'supporters' die het kind het vertrouwen geven dat het zijn / haar vaardigheid zal leren.

De methode Kids' Skills en het geven van kernfeedback is nieuw voor mij en is daarom voor mij een leerproces. Ik wil me hiermee verder professionaliseren in het voeren van oplossingsgerichte gesprekken met kinderen en voor de school een mogelijkheid bieden in de aanpak van sociaal- emotionele ontwikkeling.

3 Hoofdstuk 3 Plan van aanpak

3.1 Doel van mijn onderzoek

Het doel van mijn onderzoek is het vergroten en versterken van het zelfvertrouwen van de drie kinderen uit mijn onderzoeksgroep door het aanleren van een vaardigheid en het geven van procesgerichte feedback en kernfeedback.

Ik wil graag dat deze kinderen op het leeraspect meer succeservaringen opdoen en daarnaast zich bewust worden van hun kernkwaliteiten.

3.2 Bijstelling van de onderzoeksvraag

Levert de combinatie van het aanleren van de vaardigheid ‘hulp vragen’ volgens de methode Kids’ Skills, in combinatie met het geven van kernfeedback een aantoonbare verbetering in zelfvertrouwen bij leerlingen uit groep 2/3?

Met ‘aantoonbaar’ bedoel ik observeerbaar gedrag:

- a. tijdens het aanleren van de vaardigheid “ hulp vragen “ volgens de methode van Kids’ Skills (Furman , 2009).
- b. tijdens het werken met kernkwaliteiten en het geven van kernfeedback.

Verbetering in zelfvertrouwen zal blijken uit de volgende observeerbare gedragingen en expressies:

- een toename in aantal hulpvragen vanuit de kinderen
- een ontspannen gezicht tijdens de leersituatie anders dan ‘gezicht staat strak, gespannen, gefronste wenkbrauwen’(waargenomen gedrag, bijlage 4.1.3)
- ander observeerbaar gedrag waaruit blijkt dat het kind ‘groeit’ (§ 2.1.4 en Korthagen & Lagerwerf, 2009).

Deelvragen:

1. Gaan de kinderen meer om hulp vragen na de interventie van Kids' Skills?
2. Is het mij gelukt de oplossingsgerichte gespreksvaardigheid toe te passen?
3. Ben ik in staat kernkwaliteiten te herkennen en te benoemen?
4. Waaruit blijkt dat het kind zich bewust is van zijn/ haar kernkwaliteiten?
5. Leidt de uitbreiding van Kids' Skills met kernfeedback tot een toename van het aantal hulpvragen of ander merkbare verandering in gedrag?

3.3 Betrokkenen bij het onderzoek

De onderzoeksgroep

Het onderzoek wordt uitgevoerd met 3 kinderen: twee kinderen van groep 3 en één kind van groep 2 (zie § 2.2.1)

- Julie is ten tijde van het onderzoek 5;10 jaar. De jongste van drie kinderen; zit in groep 2. Heeft 2 oudere zussen.
- Micha is ten tijde van het onderzoek 6;3 jaar. De middelste van totaal drie kinderen; zit in groep 3. Heeft moeite met rekenen wat blijkt uit de resultaten van Cito- en methode- toetsen. Volgt een aangepast programma.
- Bea is ten tijde van het onderzoek 6;4jaar. De middelste van 3 kinderen; zit in groep 3. Zij heeft last van faalangst. Uit psychologisch onderzoek blijkt dat er een sterk disharmonisch profiel is: verbaal sterker dan non-verbaal (performaal), welke op laag begaafd niveau ligt.

gefingeerde namen

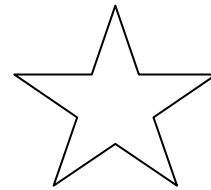
Andere betrokkenen bij het onderzoek zijn: de groepsleerkrachten van groep 2 /3, mijn duo- partner en ik en de ouders van de doelgroep.

3.4 Onderzoekso interventies

Tijdens het onderzoek gebruik ik de methode Kids' Skills om de kinderen de vaardigheid aan te leren die hen helpt bij de aanpak van moeilijke opdrachten. Voor twee kinderen uit groep 3 is dat tijdens het maken van rekenopdrachten en voor één kind uit groep 2 voor het werken met speelleermateriaal. Gedurende de vijftien stappen van oplossingsgerichte gespreksvoering zal het kind zelf bedenken welke vaardigheid dit zal zijn. Gedurende vier weken volg ik hen in dit leerproces.

Daarnaast zal ik de laatste twee weken als extra interventie kernfeedback geven door kernkwaliteiten van de betrokken kinderen te benoemen (auditief) en te geven in de vorm van een 'ster'(Goley & Sprague, 2009). Deze verzamelen de kinderen in een eigen 'sterrendoosje'(visueel en tastbaar).

Aan het eind van het onderzoekstraject bekijken we met elkaar welke kwaliteiten het heeft.

Bedrukte voorkant:
ik ben een ster

Achterkant:
ik ben goed in tekenen/ ik ben hulpvaardig

Ik wil nagaan of de combinatie Kids' Skills met het geven van kernfeedback een verbetering van het zelfvertrouwen oplevert. Mijn verwachting zal zijn dat door de mix het kind zich bewust wordt van het plezier dat het verkrijgt door hulp te vragen maar tevens zich bewust wordt van andere kwaliteiten door dit te benoemen en te visualiseren. (Haringsma, 2010).

Het tijdspad van mijn onderzoek (bijlage 3.2) is als volgt: ik start het onderzoek met de oplossingsgerichte gesprekken volgens de stappen van Kids' Skills waarna ik de ontwikkeling van de kinderen bijhoud gedurende vier weken. In de volgende paragraaf laat ik zien welke meetinstrumenten ik hiervoor gebruik.

In de laatste twee weken breid ik het onderzoek uit met het geven van kernfeedback en het spelen van het kinderkwaliteitenspel (Evers, Loman & Soepboer,2008).

Om ook ouders in dit proces te betrekken informeer ik de betrokken ouders door een power point- presentatie te geven over dit onderzoek en daarbij stil te staan bij de

methode Kids'Skills en het geven van kernfeedback in vergelijking met procesgerichte feedback. Ik vraag na afloop van de avond om een evaluatieverslag en door de schaalvraag aan het begin- en aan het eindtraject in te vullen. In week zes zullen de eindgesprekken met kinderen, ouders en eindobservaties plaatsvinden.

3.5 Meetinstrumenten

Taxonomie Newcomer (in reader: gedragsspecialist Fontys OSO GS06, 2010)

Gedurende vier weken wordt wekelijks door beide leerkrachten, onafhankelijk van elkaar, een score gegeven op grond van eigen observatie ten aanzien van het feit of de kinderen hulp hebben durven vragen en of zij tijdens de reken- / leeractiviteit 'ontspannen' aan het werk waren.

Hiermee wil ik aangeven of de kinderen in staat zijn het voorgenomen leergedrag kunnen uitvoeren en of dit hen een prettig gevoel oplevert.

Observatie

De observatie van hoofdstuk twee uit de praktijkverkenning gebruik ik als nulmeting. Als eindmeting zal ik weer een observatie maken in eenzelfde soort situatie. Door deze twee observaties met elkaar te vergelijken kan ik waarneembare verandering in gedrag constateren.

Turven

Gedurende het onderzoek turf ik hoe vaak per reken- of leeractiviteit de kinderen om hulp vragen. Hiermee wil ik hen volgen in het leerproces.

Logboek

Aan de hand van het logboek kan inzicht verkregen worden in het verloop van de interventie; of de uitvoering verloopt zoals beoogd, of alle deelnemers aan het onderzoek de interventie voldoende volgen en of zich eventueel verdere afwijkingen voordoen die van invloed kunnen zijn op het effect van de interventie. Deze transparantie is van belang om de betrouwbaarheid van het onderzoek te verhogen.

Signaleringslijst 'zelfvertrouwen' van OPSEO(2005) en LVS 'KIJK!'(2005).

Tijdens de praktijkverkenning in hoofdstuk 2 heb ik gebruik gemaakt van deze twee meetinstrumenten. Dit gebruik ik als begin- en eindmeting om te meten of er gedragsverandering heeft plaatsgevonden. Dit wordt gedaan door beide leerkrachten en de ouders van betrokken kinderen.

Schaalvragen.

Door gebruik van de schaalvraag volg ik de vorderingen van het kind en visualiseer ik de kleine stapjes die het maakt op de schaal van 0 tot 10. Bewustwording van het proces welke tevens de motivatie zal geven door te gaan. De schaalvraag wordt naast de methode van Kids' Skills gebruikt. Hiermee wil ik het kind extra motiveren en zelfvertrouwen bieden. Vragen die gesteld worden zijn: Wat is anders? Hoe weet je of je al een stapje hebt gezet? Wat betekent dat voor jou dat je deze stap hebt gezet? Wie hebben je erbij geholpen? Wat vinden anderen daarvan? (procesgerichte feedback) De schaalvraag wordt eens per week gedaan.

Gevoelsmeting

Door het meten van het gevoel tijdens steeds dezelfde activiteit gedurende 4 weken kan ik het gevoelsproces zichtbaar maken. Het kind geeft aan hoe het zich voelt ten tijde van de reken- of leeractiviteit.

Door de gevoelsmetingen van de eerste twee weken naast de laatste 2 weken te leggen, probeer ik hieruit conclusies te trekken over het effect van de beide interventies.

3.6 Onderzoeksmethode, transparantie, triangulatie en betrouwbaarheid

Dit onderzoek is een actieonderzoek, gericht op eigen handelen en waarin de situatie van handelen op klassenniveau plaatsvindt. Een actieonderzoek waarbij ik naast kwalitatieve gegevens ook kwantitatieve gegevens zal opnemen. Tevens verzamel ik gerichte informatie over aspecten van dat handelen met de onderzoeksgroep, wat leidt tot reflectie op eigen handelen. En eventuele bijsturing daarvan (Harinck, 2010).

Transparantie

Ik maak mijn onderzoek transparant door voor- en achteraf van de lessen een logboek bij te houden; door steeds dezelfde vragen terug te laten komen die gebaseerd zijn op observeerbaar gedrag t.a.v. zelfvertrouwen en aangeleerd gedrag (durft hulp te vragen). Mijn collega zal ditzelfde doen op twee dagen per week waarmee ik vergelijkingsmateriaal heb.

Triangulatie

Ik kom tot triangulatie door gegevens van ouders en twee leerkrachten te verzamelen en naast elkaar te leggen. En door het inzetten van verschillende meetinstrumenten.

Betrouwbaarheid

Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te bevorderen maak ik gebruik van het meetinstrument van OPSEO(2005) en Leerling Volg Systeem KIJK! (2005) welke standaard -signaleringen zijn. De meting wordt gegeven in 5 puntschaal van 1 tot 5. Dit wordt ingezet als begin- en eindmeting en wordt ingevuld door de 2 leerkrachten en de ouders van de betrokken kinderen.

Gelet op de beperkte omvang van dit onderzoek(1groep) en het ontbreken van een controlegroep zijn deze onderzoeksresultaten richtinggevend, maar is vervolgonderzoek aan te raden.

4 Hoofdstuk 4 Uitvoering en resultaten

Aan de hand van onderzoeksresultaten worden de deelvragen beantwoord.

4.1 Gaan de kinderen meer hulp vragen na de interventie van Kids'Skills?

Deze vraag is te beantwoorden met de resultaten van taxonomie; de schaalvragen en het turven.

4.1.1 Taxonomie(Newcomer, 2010)

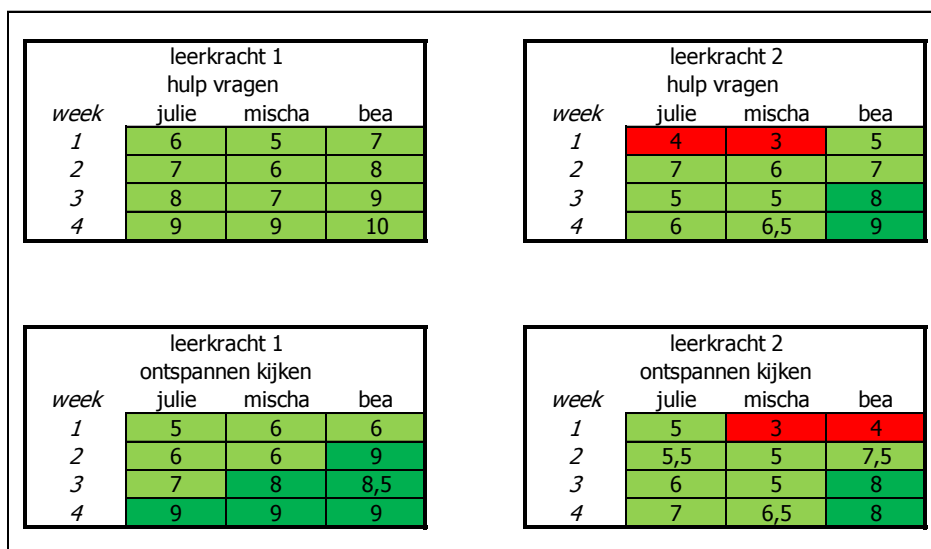
Hierin wordt een meting gedaan van enerzijds het hulpvragen, anderzijds het wel of niet hebben van een ontspannen gezicht tijdens de uitvoering van de taak. Dit geobserveerd door de ogen van twee afzonderlijke leerkrachten.

-Hieruit is een positieve ontwikkeling te zien bij alle drie de leerlingen, gegeven door zowel leerkracht 1 als 2 van beide gedragingen.

- Het onderlinge verschil tussen de leerkrachten is nihil.

-Het verschil tussen week 1 en 2 met week 3 en 4 zijn duidelijk zichtbaar van laag naar hoog. Op beide gedragingen.

De uitkomst is dat de kinderen zich de vaardigheid hebben eigen gemaakt en het hen een prettiger gevoel geeft. Voor verder details zie bijlage 4.8.3.

 lage score
 normale score
 hoge score

Figuur 4.1

4.1.2 Schaalvragen

Gedurende vier weken Kids' Skills heb ik de kinderen gevolgd door het wekelijks stellen van de schaalvraag. Het stellen van de schaalvraag (stap zes van de 7-stappendans van Cauffman & Van Dijk, 2009) biedt het kind de mogelijkheid goed na te denken over de stap die het heeft genomen en de stap die het wil gaan zetten op de schaal van 0 tot 10. Het visualiseert de stappen. Vragen die gesteld worden tijdens het gesprek zijn: Wat zal er anders zijn? Wat moet je daarvoor doen? Wat kan ik aan jou zien als je dat gelukt is? Denk je dat je die stap kunt zetten? Wat levert het je op? Tijdens het oplossingsgerichte gesprek met Kids' Skills in week één heb ik ze de schaalvraag als beginmeting voorgelegd.

Gemiddeld zijn de kinderen 7 punten gestegen op een schaal van 1 tot 10.

Julie
1 = Soms vraag ik om hulp. Maar niet veel. Ik zit vaak heel lang na te denken. Of ik kijk bij vrienden.
10 = Ik vraag heel goed hulp. Ik kan het nu beter. Het betekent dat je altijd hulp vraagt als je iets niet weet.
Mischa
1 = Ik vraag heel soms hulp aan juf. Ik blijf lang nadenken. Ik vind rekenen vaak moeilijk
9 = het is gelukt. Ik heb heel vaak aan de supporters gevraagd en aan juf. Daarom gingen de sommen goed.
Bea
6 = ik vraag al hulp bij schrijven, lezen. Dat doe ik helemaal zelf. Dan heb ik geen hulpvraag nodig. Wel bij rekenen. Dat vind ik soms moeilijk, lastig. Ik vergeet dan hulp te vragen. Denk ik lang na.
10 = Ik heb altijd hulp gevraagd. Ik denk aan mijn poster, supporters, mijn dolfijn (vaardigheid). Het gaat geweldig! Echt meteen hulp gevraagd. Dat kan je aan mij zien doordat jullie op mij letten en de supporter zegt: "Wow, jij gaat echt veel beter rekenen! Dus ik ben geslaagd! "

Figuur 4.3 begin- en eindmeting

Tijdens het afnemen van de schaalvraag heb ik gebruik gemaakt van oplossingsgerichte gespreksvaardigheden (Cauffman, & Van Dijk,2009).

4.1.3 Turven

In bijlage 4.7 is een overzicht van het aantal keren hulp vragen. Daarin zien we verschillende ontwikkelingen:

1. de kinderen vragen in de eerste week meer dan in de laatste drie weken.
2. kind B. en J. gaan steeds minder vragen gedurende het traject.
3. kind M. blijft hulp vragen op de laatste drie dagen na.
4. kind J. en B. scoren heel wisselend van hoog naar laag.
5. in week drie verschillen de leerkrachten onderling in waarneming

Interessant is om te kijken wat de oorzaak kan zijn van de laatste drie waarnemingen.

In de praktijk kwam ik tegen dat het plezieriger is om het turven in het logboek op te nemen. Als je de frequentie hulpvragen naast de logboekgegevens legt (bijlage 4.5.4), levert dit meer inzicht op omdat ik daarmee kwantitatieve met kwalitatieve gegevens combineer(Harinck, 2010). Zo kan ik ook de laatste drie waarnemingen beter verklaren.

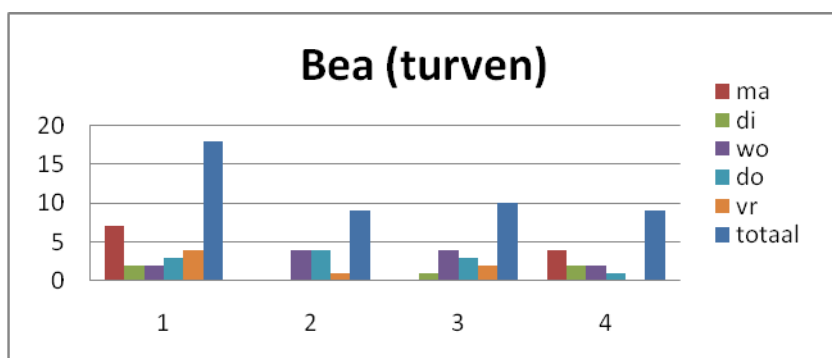
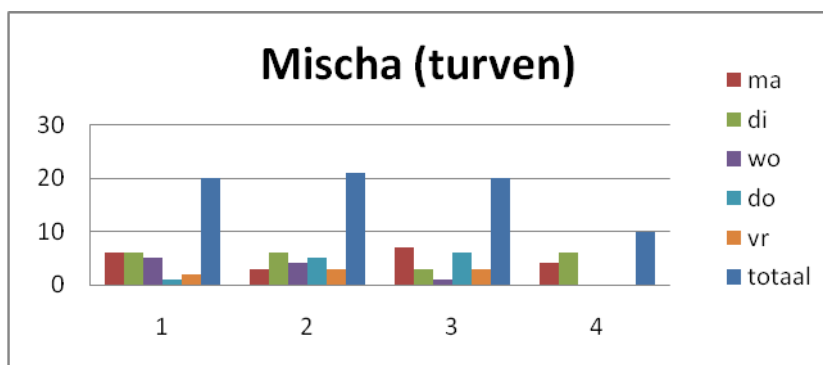
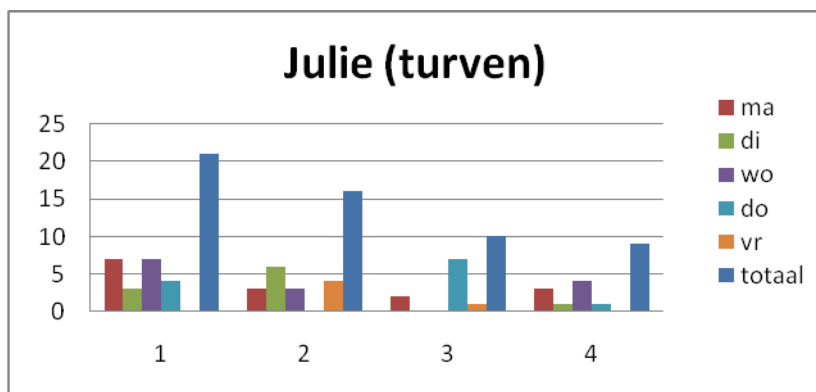
Het aantal keren hulpvragen lijkt afhankelijk van twee uit het oog springende gegevens:

1. In beginsel willen de kinderen goed laten zien dat ze de vaardigheid aan het oefenen zijn. In de volgende weken wordt het aantal keren genormaliseerd naar behoefte. Dan zie je dat Mischa die behoefte langer houdt (ad.1 ,2,3). Mischa heeft gewoon meer moeite met rekenen. Gedurende het traject hebben we de taak meer aangepast aan haar niveau waardoor het aantal keren hulp vragen minder wordt. Hulp vragen lijkt hiermee afhankelijk van de taak. Anderzijds kan hulp vragen als prettig ervaren worden, door het zoeken naar zekerheid: het helpt haar in de taakaanpak.
2. De hulpvragen worden meestal gesteld om verheldering te krijgen of vragen om de aanpak van een som / taak. Ook lijkt het aantal keren hulp vragen afhankelijk van de moeilijkheidsgraad van de taak. Hoe makkelijker, hoe minder hulp gevraagd wordt en vice versa (ad.4.)

Het verschil in waarneming in week drie is te verklaren door het feit dat leerkracht 2 tegelijkertijd moet observeren en lesgeven (ad.5.) Hierdoor mist zij signalen.

De vraag of kinderen meer hulp gaan vragen met Kids' Skills is met deze meting en analyse positief bevestigd.

Diagram

figuur 4.2

Met de uitkomsten van taxonomie en de uitkomsten van de schaalvraag van de kinderen is het resultaat dat de kinderen hulp vragen, dus de vaardigheid beheersen en toepassen.

De vraag of de kinderen méér hulp vragen is negatief: ze gaan minder hulp vragen gedurende het traject en wisselend. Mijn interpretatie is dat de kinderen naar behoefte gaan vragen. Ze laten daarmee wel zien dat ze de vaardigheid beheersen en weten toe te passen.

Ik ben zelf van mening dat het meetinstrument 'turven' gezien moet worden in combinatie met de logboekgegevens omdat dit meer inzicht oplevert. Dan blijkt dat het aantal keren hulp vragen

- afhankelijk is van de moeilijkheidsgraad van de leeractiviteit.
- zich normaliseert naar behoefte gedurende de vier weken. De behoefte van Mischa is groter dan de andere twee kinderen.

De hulpvragen die gesteld worden zijn hoofdzakelijk verhelderingsvragen of vragen om de strategie(aanpak) van de taak.

De schaalvragen laten een positieve ontwikkeling zien gedurende het onderzoekstraject. De stappen worden gevisualiseerd en beleefd als een voorwaartse, positieve ontwikkeling.

4.2 Is het mij gelukt de oplossingsgerichte gespreksvaardigheid toe te passen?

Deze vraag is te beantwoorden met de resultaten van Kids' Skills en schaalvragen in de voortgangsgesprekken met de kinderen en tijdens de begin- en eindgesprekken met de ouders.

4.2.1 Gesprekken Kids'Skills

Ik heb me voorgenomen de gespreksvaardigheid van methode Kids' Skills toe te passen volgens de vijftien stappen die de methode aangeeft. Dit heb ik weten toe te passen en geef daarmee antwoord op deelvraag 2. Bijlage 4.4 geeft een schematische weergave hiervan. Opvallend is dat alle drie de kinderen dezelfde vaardigheid kiezen.

Tijdens de gesprekken heb ik ervaren dat de kinderen erg open zijn in hun antwoorden(bijlage 4.4.4). Het contact leggen is vrij makkelijk. We kennen elkaar goed, weten elkaars interesses. Hierdoor heb ik snel mandaat. Ze geven je het vertrouwen.

Julie is wat onzeker in haar houding en beantwoording. Daar moet ik vaker de vraagstellingen specificeren. Meer parafraseren, complimenteren en omschrijvingen geven om haar onzekerheid weg te nemen. Mogelijk kan dit door haar leeftijd komen. Ze is de jongste van de drie.

Het vaardigheidsboek heeft een positieve invloed. Het beeldmateriaal motiveert de kinderen en geeft aanleiding tot voortgang en uitleg van de volgende stappen.

Ik ervaar dat ik de verschillende gespreksvaardigheden makkelijk toepas: ik ben rustiger, neem meer de tijd en ben vrij in mijn reacties; verbaal en non- verbaal.

Ik ervaar tevens dat het uitbeelden van de voorgenomen vaardigheid hen helpt bij het concreet maken en daarmee bewustwording ontstaat.

Door het uitbeelden van de vaardigheid, het uitnodigen van de supporters en de uitleg van de verschillende stappen, duurt het gesprek vrij lang en moest ik incidenteel een pauze inlassen. Toch vond ik het van belang deze stappen goed te nemen.

4.2.2 Mening van ouders

Ook de ouders blijken een positieve verandering bij hun kind te signaleren(ruim twee punten) zoals blijkt uit onderstaand overzicht.

Ouders van Julie op 29 maart 2011:	score van 5: alleen op school weinig zelfvertrouwen; slaapt onrustig; speelt de baas; heeft het hoogste woord thuis.
op 28 april 2011:	score van 7: toont meer initiatieven thuis komt ze meer zeker over: de plek in het gezin speelt met kinderen die ze aan kan sturen.

Ouders van Mischa op 29 maart 2011: op 28 april 2011:	Score van 5.5: minder zelfvertrouwen dan vorig jaar dit jaar erg bezig met het hebben, krijgen en houden van vriendinnen. Score van 7 is gelukkiger; zekerder, trots ontvangen van support, complimentjes vond ze leuk, vertelde ze over makkelijker met spelen vertelt dat ze humor heeft, hulpvaardig en zorgzaam is
Ouders van Bea op 29 maart 2011: op 28 april 2011:	score 4: is snel uit het veld geslagen plek gezin: tussen hoogbegaafde broer en pittig zusje in. ze is heel attent, maakt makkelijk contact en is zeker over haar uiterlijk. score 7: ze is blijer, trots op haar sterren; daar vertelt ze over ze kan ineens fietsen; trots dat ze dit geleerd heeft. ze was gemotiveerd: wilde het feestje vieren ze vertelde thuis de tussenstand van de schaalvraag: ik ben nu op.....

Daarnaast reageren de ouders ook positief op de vraag of er een duidelijk verschil merkbaar is tussen week 1 / 2(Kids'Skills) met 3 / 4(Kids'Skills en kernfeedback).

Enkele voorbeelden zijn:

- ze heeft haar veterstrikdiploma gehaald; kan ineens fietsen; touwtje springen
- ze is in een volgend zwemgroepje gekomen waar ze al zo lang naar uitkeek
- ze is emotioneel evenwichtiger geworden: slaapt door, niet meer bang, blijft 's morgens in haar bed liggen, haar spel verdiept zich meer.
- ze kan ineens touwtje springen: dat is een hele overwinning!

- ze geeft haar broer nu zelf ook kernfeedback.

Er zijn duidelijk andere gedragingen ontstaan in de laatste twee weken(bijlage 4.3.4). Het geeft aan dat dit meer oplevert dan alleen de vaardigheid van het hulp vragen.

4.2.3 schaalvraag met de kinderen

ik verwijs naar § 4.1.2

Antwoord op de deelvraag is: Het is mij gelukt de oplossingsgerichte gespreksvaardigheid toe te passen volgens de 15 stappen van Kids' Skills. Daarnaast heb ik ook de schaalvraag toegepast tijdens de voortgangsgesprekken met de kinderen en tijdens de begin- en eindgesprekken met de ouders. Ik heb daarbij ervaren dat deze van belang is ter ondersteuning van de methode.

4.3 Ben ik in staat kernkwaliteiten te herkennen en te benoemen?

Door het bijhouden van de kernfeedback tijdens week drie en vier(bijlage 4.6.4) geef ik aan dat ik in staat ben kernkwaliteiten te herkennen en te benoemen, in de taal van het kind. Ik geef kernfeedback op de kwaliteiten van de kinderen, geobserveerd in onverwachte situaties zoals geadviseerd door Korthagen en Lagerwerf (2009). Ook ben ik in staat het kinderkwaliteitenspel in te zetten.

4.4 Waaruit blijkt dat het kind zich bewust is van zijn/ haar kernkwaliteit?

De kinderen zijn zich bewust van hun kernkwaliteiten. Dat blijkt uit:

- de verzamelde opmerkingen van de kinderen tijdens het spelen van het kernkwaliteitenspel (Evers, Loman & Soepboer, 2008).
- de verzamelde kernkwaliteiten verkregen tijdens het spelen van het kernkwaliteitenspel (bijlage 4.6.4). Hierin heb ik een onderscheid gemaakt in ontvangen kwaliteiten en zelfgekozen kwaliteiten. Opvallend is dat de kinderen de zelfgekozen kwaliteiten ook weggeven aan anderen waarmee je kunt interpreteren dat zij dit ook herkennen in de ander.

Uit de verzamelde opmerkingen van de kinderen blijkt dat:

- de kinderen over het algemeen goede omschrijving geven van de kwaliteit.

- Julie enkele kwaliteiten letterlijk neemt (zie sportief).
- de kinderen bij schoonheid alleen aan ' uiterlijke schoonheid ' denken.
- de kinderen ook kwaliteiten van zichzelf herkennen in de ander.

De kwaliteiten van het spel kunnen door jonge kinderen letterlijk worden opgevat waarmee ze aangeven nog niet toe zijn aan enkele abstracte begrippen zoals 'schoonheid en sportief '. Wat past bij hun ontwikkeling en leeftijd.

4.5 Leidt de uitbreiding van Kids' Skills met kernfeedback tot een toename van het aantal hulpvragen of ander merkbare verandering in gedrag?

Voor het beantwoorden van deze vraag heb ik

1. Turven (§4.1.3) en Taxonomie (§4.1.1) naast elkaar gezet
2. mening van ouders gebruikt
3. analyse van kernfeedback gebruikt
4. observaties gebruikt.

Het eerste gedeelte van deze vraag kan ik beantwoorden met ad. 1.

Het tweede gedeelte van de vraag kan ik beantwoorden met ad. 3,4 en 5.

4.5.1 Turven en taxonomie naast elkaar gezet

Het eerste gedeelte van deze vraag kan ik positief en negatief beantwoorden. Turven levert kwantitatieve en taxonomie levert kwalitatieve gegevens op (Harinck, 2010).

Dit maakt het verschil in de beoordeling van de uitkomsten. Waar turven een daling laat zien, laat taxonomie een stijgende lijn zien op de uitvoering van de vaardigheid.

Turven: Bij kind B. en J. zie je die afname al eerder ontstaan dan bij M. Of deze afname te maken heeft met de uitbreiding van Kids'Skills met kernfeedback, is niet hard te maken. De afname zien we namelijk al in de tweede week ontstaan.

4.5.2 Mening van de ouders

Uit de analyse van de mening van de ouders(bijlage 4.3.4 en §4.2.2) kan ik concluderen dat de gecombineerde aanpak heeft geleid tot ander gedrag. Zij geven aan dat de kinderen ook buiten school tot diverse prestaties zijn gekomen. Of dit met de gegeven kernfeedback te maken heeft is niet echt hard te maken. Het levert in ieder geval meer op dan alleen de vaardigheid.

4.5.3 Analyse van kernfeedback

Uit de analyse van kernfeedback (bijlage 4.6.4 en §4.3 en § 4.4) heb ik ook geconstateerd dat de kinderen ook aan anderen kernfeedback geven zowel op school als thuis. Daar blijkt uit dat de kinderen deze niet alleen kunnen benoemen maar ook kunnen herkennen in de ander en deze zelf kunnen gebruiken in andere situaties dan school.

4.5.4 Observaties

Bijlage 4.1.3 geeft een overzicht van observaties gedaan in januari en april 2011.

Waar de kinderen in januari moeite hebben met de aanpak van de leerstof en gedragingen laten zien die wijzen op blokkades tijdens de uitvoering van de taak wijzen op het hebben van weinig zelfvertrouwen (januari: punt 1 - 12), zien we in april een heel ander beeld (april: punt 1 - 11). Een beeld van drie kinderen die goed weten om te gaan met de taak, hulp vragen zodra ze iets niet kunnen en hun blijdschap tonen bij behaald resultaat. Daarnaast doen de kinderen nieuwe ontdekkingen op die ze in januari niet deden. B. ontdekt dat een aantal sommen dezelfde uitkomst hebben; M. verrast mij met de ontdekking dat ze de opgave toch zelf wel weet. Dit beeld past geheel bij kinderen met zelfvertrouwen die het leerlingvolgsysteem KIJK! (2005) beschrijft.

Eindconclusie is dat de kinderen niet meer hulpvragen gaan stellen maar dit beter naar behoefte gaan inzetten en dus beter beheersen. Daarnaast levert het ander merkbaar gedrag op:

- School: het opdoen van ontdekkingen en het tonen van blijdschap bij behaald resultaat. Het geven van kernfeedback aan de ander.
- Thuis: komen tot andere prestaties zoals leren veter strikken, touwtje springen, doorslapen.

4.6 Antwoord op de onderzoeksvraag:

Leverd de combinatie van het aanleren van de vaardigheid 'hulp vragen' volgens de methode Kids' Skills, in combinatie met het geven van kernfeedback een aantoonbare verbetering in zelfvertrouwen bij leerlingen uit groep 2/3?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn drie aanvullende onderzoeken gedaan:

1. Logboek
2. Gevoelsmetingen
3. OPSEO en KIJK! signalering op 'zelfvertrouwen'.

4.6.1 Logboek: methode Kids'Skills

Het logboek geeft een weergave van verzamelde gegevens gedurende vier weken. Het zijn observaties van de kinderen gedurende het beoefenen van de vaardigheid aan de hand van vaststaande vragen(1). Hoe reageren de drie kinderen op de aangeboden les; past het kind de vaardigheid toe; en hoe is de rol van de supporters? Aandachtspunten ter voorbereiding van de les (2)worden opgenomen en in de evaluatie wordt er aandacht besteed aan de feedback(3) die is gegeven en aandachtspunten die voor een volgende dag kunnen worden meegenomen.

Het turven van de vaardigheid is in dit model opgenomen. Daarnaast is er dagelijks na de activiteit een gevoelsmeting gedaan, welke gekoppeld is aan de activiteit en de vaardigheid die beoefend is. Deze metingen word en in paragraaf 4.3 en 4.4 van dit hoofdstuk besproken.

Uit de analyse van de observaties (Bijlage 4.5.5) blijkt het volgende:

- Julie is in beginsel onzeker en vraagt niet adequaat hulp. Moet daar regelmatig op gewezen worden. In de laatste week zien we een veranderde houding naar meer zelfverzekerdheid: meer ontspannen, vaker blij met behaald resultaat, adequate aanpak van de taak. De hulpvraag lijkt haar meer zekerheid te bieden.

- Mischa vraagt in het begin niet veel, later steeds meer. Het ontvangen van complimenten van de supporters lijkt haar goed te doen. Ze glimlacht dan altijd. Ze blijft gedurende het traject vaak vragen. De aanpassingen van telmateriaal, gekopieerd werk en aanpassing van de opdrachten lijken haar te helpen. Daar reageert ze positief op. Ondanks de instructie die ze vooraf krijgt, blijft ze verhelderingsvragen stellen. Pas in de laatste paar dagen laat ze een meer ontspannen beeld zien en momenten waarop ze aangeeft dat ze het toch zelf wel weet.
- Bea laat eigenlijk de sterkste groei zien in zelfvertrouwen. Ze is zeer gemotiveerd om haar vaardigheid te oefenen. Dit uit zij ook. Ze kan de opdrachten zelfstandig aan, stelt alleen hulpvragen op de weinige momenten dat ze de taak moeilijk vindt, kan de stof goed aan. Daarmee laat ze zien dat ze de vaardigheid beheerst. En daarmee de activiteit weet aan te pakken waar ze eerst een ander beeld liet zien (zie observaties).

Wat opvalt is dat alle drie direct aan het werk gaan; goed luisteren naar de uitleg en de aanwijzingen goed opvolgen. En dat de supporters goed blijven hulp bieden en complimenteren.

1. Aandachtspunten ter voorbereiding van de les:

- lessen goed voorbereiden: klaarzetten van materiaal, vergroten van opgaven voor M., aanpassen van taak voor M.
- supporters en kinderen van de doelgroep herinneren aan vaardigheid of rol. In de laatste twee weken neemt dit af.
- het gebruiken van het stoplicht als teken van zelfstandig werken lijkt noodzakelijk voor het observeren en begeleiden.
- Het geven van instructie vooraf.

2. De gegeven procesgerichte feedback die gericht is op de ontwikkeling van het kind(Van Lieshout, 2009):

- Aan de drie kinderen: Heb je al hulp gevraagd? Wat kan je doen? Denk je dat je het de volgende keer zelf kunt? Probeer maar. Goed dat je een andere supporter om hulp hebt gevraagd.
- Aan de supporters: Heb je al hulp gevraagd? Wat deed of zei je toen? Gaf je een compliment? Wat heb je gezegd? Goed dat je dat tegen haar zegt!
Aan supporters tips gegeven: je kunt ook een duim opsteken.
- Non verbale feedback: duim opsteken; glimlachen op momenten dat iemand de vaardigheid uitgevoerd heeft of als de supporter een compliment gaf.
- Het geven van telmateriaal om zodoende het kind te ondersteunen in de aanpak van de taak.
- Het benoemen wat het effect is van het hulpvragen: goed dat je om hulp hebt gevraagd; nu weet je weer hoe je verder moet.

Door de procesgerichte feedback en de analyse van de drie kinderen naast elkaar te leggen, kan ik concluderen dat de feedback ze heeft geholpen bij het oefenen van de vaardigheid. Julie en Bea laten in de laatste week een beheersing zien van de vaardigheid en Mischa laat dit pas in de laatste dagen zien. Mischa heeft duidelijk moeite met de stof. De combinatie van de aangepaste taak, het telmateriaal en de uitvergroete versie in de laatste week geven haar het gevoel de taak beter aan te kunnen. De vaardigheid hulp vragen heeft ze goed laten zien en gebruikt naar behoefte. Ook heb ik bemerkt dat er momenten waren van 'authentiek leren ' waarin de 'flow' aanwezig was (Korthagen & Lagerwerf, 2009).

4.6.2 Gevoelsmetingen

Door het meten van het gevoel tijdens dezelfde activiteit als Kids' Skills, gedurende 4 weken, kan ik het gevoelsproces zichtbaar maken. Het kind geeft aan hoe het zich voelt ten tijde van de reken- of leeractiviteit (bijlage 4.9.1 en 4.9.4.)

Wanneer we de gevoelens onderverdelen in positief (opgewekt en vrolijk) en negatief(boos, onzeker, bedroefd en verdrietig) dan zien we bij alle drie gedurende de weken een positieve ontwikkeling. Er is een duidelijk verschil te zien tussen week één en twee. Mischa en Bea geven ook wel nuances aan binnen één taak: eerst voelde ik me bedroefd of onzeker maar daarna voelde ik mij vrolijk of opgewekt. De reden van hun gevoelsuiting kunnen ze goed omschrijven. Bij bedroefd, verdrietig of boos: de supporters hebben me niet gehoord; ik vond het eerst moeilijk; ik weet niet hoe het moet. Bij opgewekt en vrolijk: veel hulp gevraagd; dat heeft me geholpen; ik kon alles toen zelf; de complimenten van de supporters.

Ze ervaren dat hulp vragen hen helpt bij het maken van de opdracht. Het geeft ze een fijn gevoel om door te gaan met de opdracht als ze weten hoe ze verder moeten. Ook de rol van de supporters is hierin van belang. Ze ontvangen complimenten en worden door hen ondersteund. Ook dat levert een fijn gevoel op. (§ 2.1.6. Van Lieshout: de mix stimuleert het doorzettingsvermogen).

Gevoelsmeting van 28 maart tot met 21 april 2011

kind	week	positief	negatief
Mischa	1	4	2
	2	4	2
	3	5	1
	4	4	0
Julie	1	3	2
	2	4	0
	3	4	1
	4	4	0
Bea	1	4	2
	2	7	0
	3	7	1
	4	6	1

Positief = aantal keren opgewekt en vrolijk

figuur 4.5

Negatief = aantal keren bedroefd, verdrietig en boos

4.6.3 OPSEO en KIJK!

Een overzicht van gegeven opbrengsten van KIJK! en OPSEO van januari en april 2011, gemeten door twee leerkrachten en de ouders.

verschillenanalyse januari - april 2011 OPSEO									
vraag nr	Leerling j			Leerling m			Leerling b		
	lkr 1	lkr 2	Ouder	lkr 1	lkr 2	Ouder	lkr 1	lkr 2	Ouder
1	-2	-1	0	-1	-1	-1	-1	-2	-1
2	-2	-2	1	-2	-2	-2	0	-1	-1
3	-2	0	0	-2	-2	-2	-2	-1	-1
4	-2	-2	0	-2	-1	-1	-3	-3	0
5	-2	-2	0	-2	-1	-1	-1	-1	-1
6	0	0	0	1	0	-4	0	-1	-1
7	0	-1	-1	-1	0	1	-2	-2	-1
8	-2	-3	1	0	0	-2	-3	-3	-1

verschillenanalyse januari - april 2011 KIJK!									
vraag nr	Leerling j			Leerling m			Leerling b		
	lkr 1	lkr 2	Ouder	lkr 1	lkr 2	Ouder	lkr 1	lkr 2	Ouder
1	0	1	2	-2	-1	0	-2	-3	-2
2	-2	-1	0	-2	-2	-1	-2	-3	-1
3	-2	0	1	-1	-1	-1	-2	-3	-1
4	-2	-1	0	-2	-1	0	-3	-2	-1
5	-1	0	-1	-1	0	0	-1	-2	0

Figuur 4.6

Rood = achteruitgang

groen = vooruitgang

gele nummers zijn de vragen:

2= straalt (geen)zelfvertrouwen uit; durft zich te tonen, te laten zien of horen

3 = durft (geen)vragen te stellen

4 = voelt zich (niet) zeker op leergebied.

De conclusie uit de analyse is dat beide leerkrachten een positieve ontwikkeling zien in het waarneembare gedrag: durft vragen te stellen, voelt zich zeker op leergebied en straalt zelfvertrouwen uit. Ouders zien een kleine vooruitgang. Bij één ouder zelfs achteruitgang dit in tegenstelling tot de uitkomsten van de oudergesprekken. Dit bevestigt wederom de conclusie die ik in januari al heb gedaan: ouders hebben geen goed zicht op de ontwikkeling op school omdat deze verschilt met die van thuis. De

vaardigheid wordt op school uitgevoerd. Daarom is dit meetinstrument niet geschikt voor ouders maar voor schoolgebruik.

4.6.4 Antwoord op de onderzoeksvraag:

Levert de combinatie van het aanleren van de vaardigheid 'hulp vragen' volgens de methode Kids' Skills, in combinatie met het geven van kernfeedback een aantoonbare verbetering in zelfvertrouwen bij leerlingen uit groep 2/3?

De uitkomsten van de observaties van januari en april 2011; de gegevens vanuit het logboek, die van taxonomie en gevoelsmetingen geven een totaalbeeld van een positieve ontwikkeling op gedrag en gevoel samen. Dat beeld is:

- De kinderen gaan zich steeds meer ontspannen gedragen
- De kinderen laten zien de vaardigheid te beheersen en te gebruiken naar behoefte. En het geeft hen een prettig gevoel.
- De twee leerkrachten laten eenzelfde positieve ontwikkeling zien
- De ouders zien een positieve ontwikkeling bij hun kinderen op het gebied van de vaardigheid en daarnaast aangeven dat het leidt tot diverse andere prestaties.

Daarmee kan ik concluderen dat de aanpak van Kids' Skills een positieve bijdrage heeft geleverd aan het zelfvertrouwen van de kinderen. Ze weten goed om te gaan met de taak: ze vragen hulp zodra ze iets niet weten aan te pakken en het geeft ze een prettig gevoel. Dit gevoel stimuleert hen in de motivering de hulpvraag te blijven gebruiken. Daarnaast levert het onderzoek op dat de kinderen ook nieuwe ontdekkingen opdoen. Dit beeld komt overeen met het beeld gegeven door het SLO (2000) en LVS KIJK! (2005), §2.1.3.

Of het werken met kernkwaliteiten en het geven van kernfeedback ook een aantoonbare verbetering heeft opgeleverd in het zelfvertrouwen van de kinderen kan ik niet geheel hard maken. Feit is dat de ouders en duidelijke verbetering zien in gedrag in de laatste twee weken en dat de metingen van taxonomie dit verschil eveneens laten zien, gemeten door de leerkrachten. Het verschil tussen en begin- en

eindmetingen van ouders, kinderen en leerkrachten duidt op eenzelfde positieve verandering in gedrag. Bovendien levert deze aanpak tot extra positieve gedragingen.

Uit de gevoelsmetingen blijkt dat de vaardigheid hen een prettig gevoel geeft en hen motiveert door te gaan met die vaardigheid. Ook de supporters hebben hierin een belangrijke ondersteunende rol die dit gevoel versterkt. Het onderstreept de theorie van Van Lieshout (2009) dat het werken vanuit meerdere fronten het zelfvertrouwen stimuleert.

5 Conclusie, reflectie en discussie

5.1 De belangrijkste conclusies uit het onderzoek zijn:

1. zelfvertrouwen leidt tot betere leerprestaties (Kohnstamm, 1993 Wesemael, 2007-2008). De kinderen ervaren dat hulpvragen hen helpt bij het maken van een opdracht. Ze laten beheersing van de vaardigheid zien door dit alleen in te zetten naar behoefte.
2. Een leerkracht handelt professioneel wanneer hij/ zij oog heeft voor de kernkwaliteiten van het kind en deze weet aan te spreken in een leerrijke omgeving. Dan komt het leren vanzelf. Het kind voelt zich als een vis in het water, doet allerlei positieve ervaringen op in een positieve context. Het is een voedingsbodem voor de opbouw van het zelfvertrouwen.
3. Zelfvertrouwen kan met gerichte interventies vergroot worden door:
 - het aanleren van de vaardigheid hulpvragen(Furman, 2009)
 - het geven van kernfeedback (die ondersteunend werkt op zelfbeeld)
 - het geven van procesgerichte feedback
 - het inspelen op het gevoel van het kind.
4. De uitkomsten geven nog geen duidelijke meerwaarde aan bij het toevoegen van de kernfeedback aan Kids'Skills. Het komt wel overeen met mijn verwachtingen dat door de mix het kind zich bewust wordt van zijn kwaliteiten. Het visualiseren (het geven van een ster) en het benoemen(auditief) heeft stimulerend en ondersteunend gewerkt (Korthagen & Lagerwerf, 2009) juist op andere aspecten van het zelfbeeld dan het leeraspect.

Ik ben er zelf wel van overtuigd dat de aanvulling van het geven van kernfeedback een meerwaarde is geweest voor het zelfvertrouwen. Het bevestigt wat Kohnstamm (1993) zegt dat emoties een belangrijke rol spelen bij het opslaan van (leer-)ervaringen. Met de methode Kids Skills alleen, ben je erg met de vaardigheid bezig en niet met de andere kwaliteiten die het kind in zich heeft.

5. Het geven van procesgerichte feedback helpt bij het oefenen van de vaardigheid en stimuleert daarmee het bewustwordingproces van eigen gedrag. Het leert het kind op een reëel manier naar zijn/ haar eigen mogelijkheden te kijken(Roelofs, 2010).
6. Door beter gebruik te maken van de interventies OPSEO (2005)en KIJK!(2005) blijkt dat er een betere specificatie van het zelfvertrouwen en zelfbeeld wordt verkregen waarmee aansluiting van onderwijsaanbod en – behoefte beter tot zijn recht komt(zie probleemstelling § 1.4).

5.2 Nieuwe gezichtspunten:

Voor mij heeft dit onderzoek geleid tot een nieuw gezichtspunt namelijk dat je door vaardigheden aan te leren het zelfvertrouwen kunt vergroten. De methode Kids' Skills blijkt een zeer kindvriendelijke methode en is goed te gebruiken als ondersteuning van sociaal- emotionele vraagstukken binnen de hele school.

5.3 Het onderzoek levert herkenbare uitkomsten

Van Lieshout (2009)adviseert vanuit meerder fronten te werken(§2.1.6.) en stelt dat dit meer effect oplevert. Met dit onderzoek kan ik concluderen dat de aanbevelingen inderdaad hebben geresulteerd in een goede uitkomst.

Klimmen (2001)stelt dat het leren gemotiveerd wordt door de organisatie van de leeromgeving. Ik heb dit vooral ervaren in de aanpassingen die we hebben gedaan in de begeleiding van M.

Ook geven Van Lieshout(2009) en Klimmen(2001) aan dat emotionele ervaringen eerder worden vastgelegd dan andere ervaringen. Dit komt overeen met de bevindingen vanuit de gevoelsmetingen, schaalvragen en observaties. Ook is hierin de 'flow' waarneembaar die Korthagen en Lagerwerf(2009) noemen.

Andere herkenbare uitkomsten zijn:

- De driehoek ouders- kind- school
- Trias cognitie- emotie- gedrag(Cauffman& Van Dijk,2009).
- Didactische driehoek: kind- leerstof- leerkracht(Korthagen&Lagerwerf, 2009).

5.4 Aanbevelingen

5.4.1 Ten aanzien van de school:

Voor school kan de methode Kids'Skills en het geven van kernfeedback een overweging zijn deze op te nemen in een sociaal-emotioneel beleidsplan. Het is zowel een individuele- als groepsgerichte methode die incidenteel en structureel gebruikt kan worden. Hiermee wil ik juist de positieve manier van het gebruik maken van krachtbronnen in de aanpak en ondersteuning van kinderen graag overdragen. Daarnaast geven wij als school blijk van beter 'passend onderwijs' en leveren we maatwerk. Afstemming van onderwijsaanbod met -behoefte van het kind wordt met deze aanpak bereikt.

Voor de collega's zal het een professionele, nieuwe aanpak betekenen in de ondersteuning en begeleiding van de kinderen met sociaal- emotionele problemen. Waarmee ik inspeel op de antwoorden en vragen van de enquête.

Naar de medezeggenschapsraad kan ik aangeven dat deze aanpak een positieve bijdrage heeft geleverd bij de specifieke aanpak van sociaal- emotionele ondersteuning van groep 2/3.

Voor de kinderen en betrokken ouders betekent de oplossingsgerichte methode en het werken met kernfeedback een positieve manier van benaderen in de aanpak van problemen. Het maakt gebruik van de krachten van zowel de ouders als die van het kind zelf.

5.4.2 Ten aanzien van dit onderzoek

- Verder onderzoek lijkt noodzakelijk. Ditzelfde onderzoek nogmaals doen met een controlegroep. De ene groep alleen met Kids 'Skills en de andere groep in combinatie met het geven van kernfeedback. Dan kan de onderzoeksvraag misschien beter beantwoord worden.

- Voor verder onderzoek is het interessant om te onderzoeken wat het verschil tussen kern- en procesgerichte feedback oplevert in gedrag.
- Interessant is ook wat de rol van het supporter-zijn oplevert.

5.5 Terugkijkend naar de aanleiding en de verlegenheidsituatie

De resultaten van mijn onderzoek heeft mij geholpen in de aanpak van de specifieke ondersteuning van het zelfvertrouwen van mijn groep. Het onderzoek heeft mij inzicht gegeven in de ontwikkeling van het zelfvertrouwen, in welk aspect de kinderen ondersteuning nodig hadden en welke methodes daarbij aansluiten. Ook werd door praktijkonderzoek de behoefte van collega's aan professionele handelen van de collega's duidelijk. Ik kan hen nu naar aanleiding van dit onderzoek adviseren in de ondersteuning en stimulering van het zelfvertrouwen van kinderen.

5.6 Discussiepunten

Ten aanzien van dit onderzoek:

Dit onderzoek kan leiden tot de discussie over de vraag of het behaalde resultaat ook niet verkregen zou zijn zonder de kernfeedback. Opvatting zou kunnen zijn dat de procesgerichte feedback voldoende zou zijn geweest en misschien tot hetzelfde resultaat had geleid.

Ten aanzien van de literatuur:

Korthagen en Lagerwerf (2009) zeggen dat kwaliteiten gaan groeien als je deze benoemt en daarop feedback geeft in de gegeven situaties. Dit onderzoek was hiervoor aan de ene kant te kort; aan de andere kant was het voor Kids' Skills voldoende.

5.7 Reflectie op eigen leerproces

Dit onderzoek betekende voor mij een confrontatie met mijn sterke en zwakke punten. Mijn sterke punten die ik goed heb weten in te zetten zijn het organiseren, opzetten en uitvoeren van het plan van onderzoek, observeren, ondersteuning bieden door geven van feedback en aanpassing van de leerstof.

Mijn zwakke punten zijn het kort en bondig formuleren van bevindingen tot een heldere verslaglegging, en het logisch opbouwen van dit stuk. Ik kreeg steeds het gevoel geen vat te hebben op het maken van dit meesterstuk. Mijn zelfvertrouwen werd steeds zwakker. Ik kon mij erg herkennen in het proces van de kinderen. De opbouwende, procesgerichte feedback die ik heb gekregen tijdens de interventies hebben mij zeer geholpen in het hervinden van mijn zelfvertrouwen.

Het onderzoek betekent voor mij een aanvulling op mijn pedagogische en didactische handelen: ondersteuning en begeleiding van kinderen en collega's. Het heeft ook mij ondersteuning geboden.

Tijdens het onderzoek vond ik erg leuk om te zien hoe de kinderen zich hebben ontwikkeld. Het heeft mij enorm gestimuleerd en gemotiveerd. Bovendien kon ik hierin mijn sterke punten laten zien.

Ook de samenwerking met mijn duopartner heeft versterkend gewerkt. Ik heb veel met haar kunnen overleggen. Bovendien was het verrassend te zien dat wij beide dezelfde positieve ontwikkeling waarnamen.

Het contact met de ouders vond ik altijd al van belang. Dit onderzoek onderstreept dit. Zij hebben mij de informatie gegeven die van belang is voor, tijdens en na de geboden ondersteuning.

Uiteindelijk is dit onderzoek een tweeledige ervaring geweest. Enerzijds vond ik het heel moeilijk dit meesterstuk tot een goed document te maken. Anderzijds heb ik veel plezier ervaren bij het opzetten en uitvoeren van het onderzoek zelf.

Literatuurlijst

1. Appel-den Boer, A., Den Boer, C., König, C. (2010) *De Gelukskoffer: lessen in geluk, een pilot*. Niet gepubliceerde uitgave.
2. Berg, I.K. & Jong, P. de (2009). *De kracht van oplossingen. Handwijzer voor oplossingsgerichte gesprekstherapie*. Lisse: Harcourt Book Publishers.
3. Beukering, T. van & Pameijer, N. & (2008). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor de interne begeleider*. Leuven: Acco.
4. Bosch, A. van den & Jaeger, B. de (2005). *KIJK! groep 1-2. Praktisch hulpmiddel voor het observeren en registreren van de ontwikkeling bij vier- tot zesjarigen*. Middelburg: RPCZ Educatieve Uitgaven.
5. Cauffman, L. & Dijk, J. van (2009). *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs*. Amsterdam: Boom Onderwijs.
6. Danhof, W. & Nauta, I. (2005). *OPSEO, observatiepakket voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. Leerlingvolgsysteem en PDO*. Leeuwarden: Eduforce.
7. Deley, T. (2009). *Denken Voelen Doen. Sociaal-emotionele ontwikkeling in het basisonderwijs*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
8. Durant, M. (2007). *Creatieve oplossingen bij gedragsproblemen op school*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
9. Evers, M., Loman, E. & Soepboer, W. (2008). *Werken met kinderkwaliteiten in de klas. Elk kind is kleurrijk*. Meppel: Giethoorn Ten Brink.
10. Furman, B. (2009). *De Methode Kids' Skills: op speels wijze vaardigheden ontwikkelen bij kinderen*. Barneveld: Nelissen.
11. Golly, A. & Sprague, J. (2009). *Positive Behavior Support; Goed gedrag kun je leren!: doelmatige strategieën voor in de school*. Huizen: Pica.

12. Harinck, F. (2010). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
13. Kallenberg, A. J., Koster, B., Onstenk, J. & Scheepsmma, W. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek: een handreiking voor leraren*. Utrecht: ThiemeMeulenhoff.
14. Kohnstamm, R. (1993). *Kleine ontwikkelingspsychologie I, het jonge kind*. Houten / Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum..
15. Kohnstamm, R. (2001). *Kleine ontwikkelingspsychologie I, het jonge kind*. Houten / Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
16. Korthagen, F & Lagerwerf, B (2009). *Leren van binnenuit. Onderwijsontwikkeling in een nieuwe tijd*. Soest: Nelissen.
17. Lieshout, T. van (2009). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen. Een praktisch handboek voor professionele opvoeders, begeleiders en leerkrachten*. Houten/ Diegem: Bohn Stafleu & Van Loghum.
18. Meteren, Y. van & Pieters, M. (n.d.). *Knuffelboekje*. Best: Mercurius B.V.
19. Newcomer, (2009) ,in: reader gedragsspecialist Fontys OSO module GS06-02. *De rol van gedragsspecialist en BAG*, 2010.
20. Weehuizen, R. (2009-2010). *Aandacht voor mentaal kapitaal, leer kinderen op school meer over zichzelf*. Balans Magazine, jaargang 23, nr.1, 16-17.

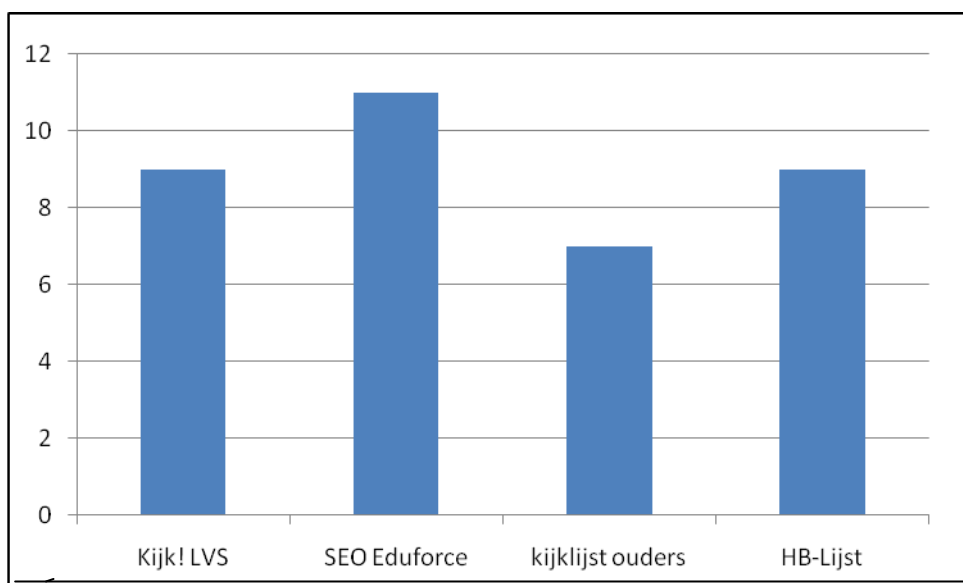
Artikelen op internet:

1. Haringsma, R. (2010). *Groter zelfvertrouwen houdt kinderen uit de problemen*. Geraadpleegd op 20 december 2010 op <http://www.ivpp.nl/wp-content/uploads/PositievePsychologieIvPP.pdf>
2. Haringsma, R. (2010). *Zelfvertrouwen: de balans tussen vaardigheid en waardigheid*. Geraadpleegd op 20 december 2010 op <http://www.psycholoog.net/?p=1424>
3. Haringsma, R. C. (2010). *Optimaal zelfvertrouwen*. Geraadpleegd op 20 december 2010 Instituut voor Positieve Psychologie, <http://www.optimaalzelfvertrouwen.nl>

4. Klimmen,(2001).*Oude didactiek past niet in nieuwe onderwijsvisies* in: thema, tijdschrift voor het Hoger Onderwijs & Management, Nr. 1, 2001. Geraadpleegd op 20 december 2010 op <http://www.tsmconsultants.nl/>
5. Lakeman,P.(2010). *Humanistische psychologie*. Geraadpleegd op 20 december 2010, <http://www.portfolio.peterlakeman.nl/?p=215>
6. Maslow, A.(n.d.) *De motivatietheorie van Maslow*. Geraadpleegd op 20 december 2010 op <http://home.wanadoo.nl/a.heer/Maslow.htm>
7. Roelofs, J.(n.d.),*Zelfvertrouwen*. Geraadpleegd op 20 december 2010, <http://www.zelfvertrouwen.nl/>
<http://www.zelfvertrouwen.nl/page.php?page=20> wat is zelfvertrouwen?
<http://www.zelfvertrouwen.nl/page.php?page=170> de rol van de omgeving
<http://www.zelfvertrouwen.nl/page.php?page=169> ontwikkeling zelfbeeld
8. Roose,K.& Vermeirsch,C.(2007).*Fundamenteel zelfvertrouwen*. Geraadpleegd op 20 december 2010 op <http://psy.cc/psy/wiki/pmwiki.php?n=Begrippen.FundamenteelZelfvertrouwen>
9. Stichting leerplanontwikkeling[SLO],2000). *Sociaal-emotionele ontwikkeling in het basisonderwijs: zelfvertrouwen en weerbaarheid*. Geraadpleegd op 20 december 2010 op <http://www.sociaalemotioneel.nl/werkenaan/00008/#Z3>
10. Vos,T. de-van der Hoeven(1999). *het zelfbeeld van kinderen*. Geraadpleegd op 20 december 2010 op <http://www.opvoedadvies.nl/>
11. Wesemael,C.(2007-2008).*De relatie tussen de rekenontwikkeling en de psychosociale ontwikkeling van kinderen in het 2^e jaar lager onderwijs, met specifieke aandacht voor de sociale relaties en het zelfbeeld van kinderen*. Geraadpleegd op 20 december 2010 op <http://biblio.ugent.be/input/download?func=downloadFile&fileId=490163>
12. Witteman,H. (n.d.). *Naar een kindgerichte onderbouw. Oude didactiek past niet in nieuwe onderwijsvisies* (Uit: Thema, tijdschrift voor het Hoger Onderwijs & Management, Nr. 1, 2001).Geraadpleegd op 10 december 2010 op http://www.tsmconsultants.nl/content.php?Article_id=72

Bijlage 1 praktijkverkenning Hoofdstuk 2

4 signaleringslijsten

Overzicht 1

september – november 2010

	KIJK! LVS: zelfbeeld	OPSEO	KIJKlijst ouders	HB	totaal gescoord
D(2)	x	x	x		3
R(2)		x			
T(2)	x	x	x	t	4
J(2)	x	x	x	t	4
K(2)	x			t	
M(3)	x	x	x		3
A(3)		x		t	
B(3)	x	x	x	t	4
R(3)		x			
B(3)		x	x	t	3
N(3)	x	x		t	3
M(3)			x		
E(2)	x			t	
L(3)	x	x		t	3

Overzicht 2

3 = kind uit groep 3

2 = kind uit groep 2

gele markering = komen 3 à 4 keer voor.

Bijlage 2.2 Globale ontwikkelingslijn zelfbeeld

Ontwikkeling zelfbeeld

Globale volgende ontwikkeling vanaf de geboorte tot aan de adolescentie (12 jaar) constateren (uit onder andere: G.B. De Hart, L.A. Sroufe, R.G. Cooper, 2000 en D.R. Shaffer, 1999):

- 1) Het jonge kind ontdekt dat hij qua bepaalde uiterlijke kenmerken visueel anders is dan dingen of mensen. Ook merkt hij dat hij bepaalde dingen fysiek kan doen en ontwikkelt als het ware een 'fysiek zelf'.
- 2) Het kind gaat vervolgens zichzelf herkennen.
- 3) Het kind gaat dan zichzelf en de wereld om hem heen in bepaalde categorieën onderverdelen, zoals bijvoorbeeld: 'jongetjes', 'meisjes', 'babytjes', 'goed-zijn', 'stout-zijn'.
- 4) Bij het jonge kind (kleuter-periode) gaat er een soort zelfbeeld ontstaan, bestaande uit fysieke kenmerken (onder andere kleur ogen of haar), bezittingen (bijvoorbeeld speelgoed) en lichamelijke activiteiten (zoals kunnen fietsen of alleen ergens naar toe kunnen lopen).
- 5) Ook gaat het kind langzamerhand meer onderscheid maken tussen wat anderen bij hem zien en de eigen innerlijke gevoelens, waar anderen weer geen zicht op hebben.
- 6) De volgende verschuiving in zelfbeeld is van het zelfbeeld met de externe en uiterlijke beschrijvingen naar meer een intern zelfbeeld met de eigen gevoelens en ideeën.
- 7) Vervolgens gaan bij het kind langzamerhand gevoelens van zelfwaardering ontstaan; de eigen mogelijkheden of onmogelijkheden worden be- of veroordeeld. Ook kijkt het kritisch naar zichzelf. Een positieve waardering levert gevoelens van tevredenheid over zichzelf op; een negatieve waardering daarentegen gevoelens van ontevredenheid en fixatie op de eigen onkunde.
- 8) Kinderen beoordelen zichzelf aan de hand van dimensies als: fysieke mogelijkheden, mogelijkheden op school en sociale acceptatie door anderen. Ook gaan zij steeds beter inschatten hoe anderen over hen denken. Zij zijn sterk geneigd om zichzelf aan de hand van elk van deze dimensies te beoordelen en hebben nog geen algemeen globaal zelfbeeld over zichzelf, zoals volwassenen bijvoorbeeld wèl hebben.

Een belangrijke ontwikkeling tijdens de kindertijd (6 - 12 jaar) is het vormen van vriendschappen met leeftijdsgenoten. Het kind gaat zich daarbij ook meer en meer richten op de normen van deze groep.

Ontwikkeling zelfvertrouwen

Zelfvertrouwen van het kind in de vorm van : " Ik kan goed! "

Ontwikkeling van het vertrouwen van het kind in zichzelf om dingen te kunnen doen

Bij een toename van de leeftijd wordt ook de 'leefwereld' van het kind groter. Door bijvoorbeeld het bezoeken van een crèche of een school. Hiermee neemt tevens het zelfvertrouwen van het kind toe. Bij heel jonge kinderen (tot circa 3 jaar) kun je een toename van het zelfvertrouwen zien bij een toenemende onafhankelijkheid van de ouders en het kunnen (en zelf willen) uitvoeren van activiteiten, zoals zich wassen, tanden poetsen, eten, met speelgoed omgaan en dergelijke.

Je kunt een verdere toename van het zelfvertrouwen bij 3 en 4 jarige kinderen onder andere zien bij (uit onder andere: G.B. DeHart, L.A. Sroufe, R.G. Cooper, 2000 en D.R. Shaffer, 1999):

- 1) motorische vaardigheden, zoals klimmen en met voorwerpen kunnen omgaan, waardoor ze veel activiteiten zelf kunnen ondernemen;
- 2) taal en andere vaardigheden, zoals denken, plannen en problemen oplossen;
- 3) een toenemende vaardigheid om met uitstel en frustratie om te gaan; ook de vaardigheid om langer met een activiteit bezig te zijn;
- 4) een toenemende behoefte aan een fantasie-wereld en -spelletjes, die niet door volwassenen gecontroleerd worden en waarin zij zich kunnen terugtrekken en zich machtig kunnen voelen. Dit is een belangrijke stap naar meer onafhankelijkheid.

Bij kinderen vanaf het zesde tot ongeveer het 12e levensjaar - zie je behalve een verdere toename van de hiervoor genoemde vier gebieden, tevens een toename op sociaal (omgaan met ouders, familie, leeftijdsgenoten, vriendschappen) en emotioneel gebied (meer begrip van emoties en hun oorzaken en gevolgen). Daarnaast moet het kind zich op school meer qua intelligentie bewijzen”

(Roelofs, n.d., geraadpleegd op 20 december 2010,
<http://www.zelfvertrouwen.nl/page.php?page=169>).

Bijlage 2.2.2 Vragenlijst aan onderbouwcollega's

Vragenlijst aan onderbouwcollega's (groep 1-4) verspreid; betreft onderzoek " zelfvertrouwen". Dit zijn 10 collega's. Gemiddelde groepsgrootte is 28 leerlingen. Mijn eigen groep bestaat uit 23 leerlingen.

1. Hebben jullie te maken(gehad) met kinderen die weinig of geen zelfvertrouwen hebben ?

10 x Ja

0 x Nee

2. Zo ja, hoe heb je deze kinderen gesignaleerd ?

9x SEO lijst, Eduforce

2x HB lijst

2x Ouder- Kijk-lijst

3x Vanuit overdrachtgegevens

10x Uit eigen observatie

3. Welke interventie(s) zet je dan in om dit zelfvertrouwen te vergroten en vind je 'goed' werken ?(denk aan complimenten; geven van directe feedback; beloningssysteem; doosje met "dit kan ik al " etc)

A Complimenten geven ; het complimentendoosje

B Beloningssysteem (stickers; smileykaart)

C Directe feedback op handelen / gedrag

D Gesprekjes t.a.v. bewustzijnswording (reflectie op werk/ spel)

E Laten blijken aan directe omgeving dat je trots en blij bent met het kind zodat het kind zich gewaardeerd voelt.

4. -

5. Maak je daarbij gebruik van hulpprogramma's ?

3x ja, * Welke?

- zelf bedacht (2x)

- Kinder kwaliteitspel van het CPS

- 'Knuffelboekje' van Van Meteren, Y. en Pietsers, M.

* Waar haal je deze gegevens vandaan ?

- Collega's

- Internet

* Vond je de gekozen interventie bij de kinderen effectief genoeg ?

5x **Ja** a. voor de eerstelijns ondersteuning

b. het is een proces wat je opstart. Juist vanwege de 'gevoelige periode'

1x **Nee**

2x **nee**, omdat ik niet weet welke ondersteuning ik kan bieden

2x **nee**, omdat ik niet goed weet waar ik deze ondersteuning kan vinden

3x **nee**, omdat het bij punt 2 op te lossen was.
omdat er niets is.

6. Heb je als leerkracht behoefte aan een methode of handreiking waar je verschillende interventies kunt vinden en achterliggende informatie hierover ?

8 x ja, omdat:

- vanwege de vele individuele verschillen liever een specifiek afgestemd programma ; als bronnenmap is het handig.
- je zodoende gericht aan het 'probleem' kunt werken
- maar liever als 'naslagwerk'.
- dat prettiger is
- ik het prettig vind meerdere methodes na te lezen en te vergelijken
- ik dan veel gericht kan handelen en het kind de hulp kan bieden die het behoeft.
- een handreiking met allerlei interventies welkom is
- ik zelf altijd moet 'verzinnen'; er zijn vast meer interventies welke ik wil inzetten.
- nu zelf dingen bedenken en uitproberen maar meer handreikingen/ middelen wil .

2 x nee, omdat:

- de mate van onzekerheid /zelfvertrouwen niet zodanig is dat er extreme maatregelen nodig zijn.
- ik heb voldoende aan de interventies die ik gebruik.

Bijlage 2.2.3 Onderzoek op 5 factoren

gegevens van september tot november 2010		vanuit 4 signaleringslijsten				
	Zelfbeeld	emoties	relatie volwassenen	relatie met andere kinderen	taakgerichtheid + zelfstandigheid	totaal
d(2)	x	x	x	x	x	5
T(2)		x	x		x	3
j(2)	x	x	x	x		4
m(3)	x	x		x	x	4
b(3)	x	x	x	x	x	5
br(3)		x		x		2
n(3)					x	1
l(3)	x	x	x	x		4
praktijkverkenning						

Gele markering geeft de kinderen aan die tenminste op 4 kenmerken opvallen

Bijlage 2.2.4 Overzicht OPSEO en KIJK! januari 2011

Ouders					Leerkrachten					
D(2)	J(2)	M(3)	B(3)	L(3)	D(2)	J(2)	M(3)	B(3)	L(3)	
		x	x	x	x	x	x	x	x	komt niet voorzichzelf op
x		x			x	x				durft niet te zeggen wat hij denkt
	x									durft bijna geen vragen te stellen
		x	x			x	x	x		voelt zich onzeker op leergebied
	x				x	x	x	x		voelt zich onzeker in het sociale contact
x		x			x					heeft weinig oogcontact tijdens gesprek
	x		x			x	x	x		is onzeker tijdens motorische activiteiten
		x			x		x			is somber, lijkt zich niet gelukkigia te voelen
		x				x	x			neemt niet snel deel aan het onderwijs; ziet snel ergens tegenop
		x				x	x	x		straalt geen zelfvertrouwen uit; durft zich niet te tonen, te laten zien of horen
		x	x		x	x	x	x		is angstig of geremd; gaat geen uitdagingen aan, durft geen risico's te nemen
		x			x	x	x			weet van zichzelf niet goed wat het wel en niet (goed) kan
x	x	x			x	x	x	x		reageert krampachtig op mislukkingen
7	3	9	8	3	7	9	9	10	8	totaal aantal score

OPSEO

LVS KIJK!

Bijlage 2.3 specifieke ontwikkelingslijn zelfbeeld

- 4 jaar: maakt onderscheidt tussen ik en de ander, vooral op uiterlijke kenmerken
weet wat mag en niet mag, maar houdt daar in eigen gedrag geen rekening
mee; is erg op zichzelf.
- 4.6 jaar: onderkent dat andere kinderen ook eigen gevoelens en gedachten hebben;
Begrijpt nog niet dat in een zelfde situatie kinderen verschillende gedachten/ gevoelens
hebben.
- 5 jaar: kan aspecten van eigen gedrag benoemen(waar ben ik bang voor ? Wat eet
ik graag?); maakt nog geen onderscheid tussen bedoelingen van zichzelf en de anderen.
- 5.6 jaar: kan meerdere emoties bij zichzelf onderscheiden (boos, blij, bang);
onderscheidt meerdere aspecten van het eigen gedrag (wat kan ik goed ? wie vind ik
aardig? Wanneer ben ik blij?)
- 6 jaar: Wat kan ik wel en niet goed; kan aangeven of iets wel of niet met opzet is
gedaan; kan gevoelens van trots, schuld, schaamte bij zichzelf onderscheiden; beseft dat
mensen kunnen verschillen in wat ze denken, willen en doen.
- 6.6 jaar: benoemt het verschil tussen bedoelingen van zichzelf en van anderen;
maakt onderscheid tussen bedoeld en onbedoeld gedrag; geeft het verband
aan tussen de eigen inzet en het resultaat; controle over eigen gedrag.

uit LVS KIK!, 2005

Bijlage 2.5 signalering zelfvertrouwen KIJK!

3. Zelfvertrouwen hebben (scorelijst)

		Optimaal					Niet optimaal				
		1	2	3	4	5					
1.	Neemt met plezier deel aan het onderwijs; ziet nergens tegenop.	0	0	0	0	0	1.	Neemt niet snel deel aan het onderwijs; ziet snel ergens tegenop.			
2.	Straalt zelfvertrouwen uit; durft zich te tonen, te laten zien of horen.	0	0	0	0	0	2.	Straalt geen zelfvertrouwen uit; durft zich niet te tonen, te laten zien of horen.			
3.	Is vrij en ongeremd; gaat uitdagingen aan en durft risico's te nemen.	0	0	0	0	0	3.	Is angstig of geremd; gaat geen uitdagingen aan en durft geen risico's te nemen.			
4.	Weet van zichzelf wat het wel en niet (goed) kan en handelt daarnaar.	0	0	0	0	0	4.	Weet van zichzelf niet goed wat het wel en niet (goed) kan.			
5.	Reageert ontspannen op mislukkingen.	0	0	0	0	0	5.	Reageert krampachtig op mislukkingen.			

Opmerkingen en conclusies met betrekking tot "zelfvertrouwen hebben".

Uit: Leerling Volgstelsel KIJK!, 2005

Bijlage 3.2 Tijdspad onderzoek

Week 1 21/3 – 25/3	Week 2 28/3 tot 1/4	Week 3 4/3 tot 8/4	Week 4 11/4 tot 15/4	Week 5 18/4 tot 21/4	Week 6 26/4 tot 29/4
nulmeting	Kids' Skills	Kids' Skills	Kids' Skills + kernkwaliteiten (sterrendoosje + spel)	Kids' Skills + kernkwaliteiten (sterrendoosje + spel)	eindmeting
Startgesprek kids' Skills: vaardigheid	Logboek + turven	Logboek + turven	Logboek + turven	Logboek + turven	Viering Kids' Skills
Observatie als nulmeting (zie H.2)					Observatie als eindmeting
Schaalvraag nulmeting bij aanvang	1x per week schaalvraag	1x per week schaalvraag	1x per week schaalvraag	1x per week schaalvraag	Schaalvraag eindmeting net voor viering
Signalering meetinstrument OPSEO en LVS KIJK! (zie H.2)					Signalering meetinstrument OPSEO en LVS KIJK!
Gevoelsmeter	Dagelijks gevoelsmeter	Dagelijks gevoelsmeter	Dagelijks gevoelsmeter	Dagelijks gevoelsmeter	Eind- gevoelsmeter
	Taxonomie leerkracht 1 +2	Taxonomie leerkracht 1+2	Taxonomie leerkracht 1+2	Taxonomie leerkracht 1+2	

Bijlage 4.1.3 overzicht observaties januari en april 2011

Observatie 20-01-2011 1. Gezicht staat strak; gespannen; sip; gefronste wenkbrauwen (alle drie) 2. Er wordt veel rondgekeken (alle drie) 3. Kijken naar werk van anderen 4. Overnemen van gegevens van anderen 5. Vinger opsteken 6. Spelen met voorwerpen zoals een potlood 7. Vinger in de mond 8. Kort gericht naar eigen werk kijken; niet langer dan 2 minuten 9. Hoofd laten hangen/ ondersteunen (2) 10. Hulp vragen door de vraag hardop te stellen in afwachting van iemand die dan hulp biedt (J) 11. Als juf / kind hulp biedt, wordt er wel gericht geluisterd (alle drie) 12. Krijgen gemaakte opdracht niet af (alle drie)	Observatie 26 – 28 april 2011 1. Gezichten staan meer ontspannen. (drie) Kijken met blij gezicht en doen ook uitspraken van blijdschap over behaald resultaat. M. fluit zelfs. In enkel geval als het de opdracht echt niet aankan, wordt er kort gefronst gekeken (zie J. en B. als ze zonder cijferlijn moet werken). 2. Er wordt maar kort en een enkele keer rondgekeken. Starten direct met opdracht zonder rond te kijken. Ten tijde van goed behaald resultaat kijken ze blij en opgetogen rond. 3. Kijken niet naar werk van anderen. Richten zich veel op eigen werk 4. Stellen gerichte vragen: steken vinger op als ze iets niet weten. Na stellen van vraag, kijken ze weer ontspannen en gaan gericht verder. 5. Wordt niet met materiaal gespeeld. 6. Zijn geconcentreerd met eigen werk bezig. Kunnen zich goed richten; pakken werk adequaat aan: stuk voor stuk. Hebben hierdoor structuur in aanpak. Concentratie blijkt uit tempo; gericht bezig zijn en met open mond schrijven. 7. Ondersteunen kort het hoofd als het even moeilijk is(zie B.) 8. Krijgen werk af binnen de gegeven tijd. Kunnen tempo goed aan. 9. Kinderen krijgen complimenten van leerkracht. 10. Wordt gebruik gemaakt van supporters (zie J.) 11. Staan nu open voor ontdekkingen:
---	---

	- B. ontdekt dat een aantal sommen dezelfde uitkomst hebben. - B. zegt: "Ik vind het een 'makkelijkheidje'. - J. geeft aan dat ze het 'kakkie' vindt (makkelijk)
--	--

Conclusie januari 2011:

Deze drie kinderen laten zien dat ze moeite hebben met de aanpak van de leerstof. Het gedrag wat ze vertonen past bij het beeld van weinig zelfvertrouwen/ faalangst. Er treedt gedrag op die wijzen op blokkades tijdens de uitvoering van een taak (Van Lieshout, 2009)

Conclusie april 2011:

De kinderen laten zien dat ze de leerstof weten aan te pakken. Zodra ze dit niet kunnen, kijken ze even bedenkelijk en stellen ze de hulpvraag. Dit werkt ontspannen. Ze kunnen direct weer verder en zijn binnen de gegeven tijd klaar. Ook laten ze hun blijdschap over behaald resultaat merken.

Bovendien staan ze meer open voor 'nieuwe' ontdekkingen die ze tijdens de observatie van januari niet lieten zien.

Bijlage 4.3.4 Overzicht mening ouders

Vraag aan ouders: Merk je verschil in week 1 / 2(Kids'Skills) met 3 / 4(Kids'Skills en kernfeedback)?

Julie	Ja, ze heeft veterstrikdiploma gehaald In volgend zwemgroepje gekomen waar ze al lang naar uitkeek De sterren in het doosje vond ze erg interessant Ze is trots Emotioneel evenwichtiger geworden: Ze slaapt door. Komt niet meer 's nachts bij ons slapen en blijft 's morgens in haar bed liggen. Ze is niet meer ' bang'. Ze speelt thuis ook rustiger. Ze hoeft niet meer zo de baas te spelen. Het spel dat ze speelt is gewoon rustiger. Ze is iets meer behouden geworden. Het spel verdiept zich ook meer. Ze stelt thuis nu ook wel veel vragen.
Mischa	Ja, ze kan dus beter opschieten met I. Ze kan ineens touwtje springen: dat is een hele overwinning! Het mooie sterrendoosje: alle sterren laten zien wat ze goed kan: trots. Het mooiste vind ik wel dat ze zich niet meer hoeft te schamen als ze iets niet weet, maar juist goed dat je hulp vraagt. Dat helpt. Daar is ze zich meer bewust van geworden.
Bea	Ja, dat ze nu dus ineens fietsen kan. Dat komt nu net in deze weken voor. Ja, ze kan ook ineens veters strikken. Ja, ze vertelt trots welke sterren ze heeft en dat ze geëmotioneerd was toen M. haar vertelde dat ze 'mooi' van binnen was(schoonheid). Ja, ze geeft haar broer nu zelf ook kernfeedback.

Bijlage 4.4.4 Persoonlijke ervaringen Kids' Skills

Verslag van persoonlijke ervaringen tijdens gesprekken Kids' Skills: 24 maart 2011

Wat kom ik tegen tijdens deze gespreksvoeringen?

- Dat alle drie de kinderen erg bereidwillig waren om de gesprekken te doen
- dat M. en B beter kunnen formuleren dan J. Ik laat ze zoveel mogelijk zelf formuleren.
- dat het vaardigheidsboek handig werkt:
voor de stappen die genomen moeten worden: zowel voor het kind als voor de gespreksleider.
- in de formulering van de stappen; ik vraag steeds terug of ik die formulering goed doe.
- doordat de kinderen de tekst kunnen en willen meelezen.
- dat de kinderen de plaatjes in het boek erg aanspreken en hen stimuleert met als gevolg dat de concentratie blijft, vooral bij Julie
- totemfiguren en een naam bedenken voor de vaardigheid werkt tevens stimulerend.
- Vinden ze leuk en kunnen ze alle drie goed beantwoorden. "Dolfijn, dat is mijn lievelingsdier!"
- ik ervaar dat ik het makkelijker vind de verschillende gespreksvaardigheden (complimenteren, non verbaal gedrag, parafraseren, tonen van empathie) toe te passen bij de kinderen. Ik ben rustiger, neem de tijd en ben vrijer in mijn reacties: verbaal en non-verbaal.
- kinderen weten zelf heel goed oplossingen aan te geven.
- M. geeft zelf de verschillenden stappen weer: eerst aan anderen vragen, dan vinger opsteken en als die het niet weten naar juffie toe.
- De viering bedenken vinden ze helemaal top! Bedenken leuke dingen: taart bakken door oma; pony rijden

Dat ik meer voorbeelden uit de praktijk beschrijf:

Bij Mischa omschrijf ik wat ik zie als ze rekenen moeilijk vind; Bij Bea vertel ik wat het met de juffen doet als we merken dat B. de hulpkaart niet meer nodig heeft; bij Julie omschrijf ik wat ik zie als ze een werkje moeilijk vindt. Dit herkennen de kinderen dan direct en reageren hier goed op.

Contact leggen:

Het is makkelijk voor mij om een eerste contact te maken. We kennen elkaar goed en ik weet de interesse van de kinderen. Mischa en Julie zijn ze erg bezig met vrienden maken / hebben; dus dat geeft al een ingang. Heb je al vrienden op school? Wie zijn dat dan? Wat vind je allemaal leuk op school? Zijn er ook dingen die niet zo goed gaan op school?

Bij Bea had ik als onderwerp het laten omschrijven van haar laatste vaardigheid waarbij ze een hulpmiddel had. Deze mocht ze meenemen.

Ik krijg hier snelle en enthousiaste antwoorden op. Ze hebben geen moeite mee om dit beantwoorden.

Mandaat vragen:

In het mandaat vragen ben ik afwisselend sturend.

Komt in verschillende stadia terug:

- eerst tijdens het contact leggen: Vind je het goed dat we samen een gesprekje hebben? Ik ga een heleboel vragen stellen. De kinderen geven makkelijk hun akkoord.
- Vind je het goed dat we het daarover gaan hebben? Als vervolg op “wat minder goed gaat op school en ‘rekenen’ genoemd wordt(sturend)
- Zullen we een manier bedenken dat je wel helpt bij deze oplossing? Vind je dat goed?(sturend)

Context verkennen:

- wat vind je moeilijk aan rekenen? In eerste instantie vindt M. het moeilijk hier antwoord op te geven.
- Wat is er anders als rekenen goed gaat? Dan komt M. er wel uit, dan kan ze aangeven dat ze de sommen dan makkelijker vindt
- Wat deed je toen je het moeilijk vond?
- Wat kan je doen als je iets moeilijk vindt?
M.: naar juffie toe; vinger opsteken of aan anderen (noemt namen) vragen.
- Bea: wanneer zette je de kaart op ‘boos’ en wanneer op ‘blij’?
- Hoe voel je je dan als je een opdracht niet weet?
- Bij Julie meer moeite moeten doen om context te verhelderen. Ik moest mijn vragen specifieker maken.

Complimenten geven:

- M.:
Knap dat je dat zo snel weet!
wat jij al hebt bedacht, kunnen we in dit vaardigheidsboek zetten
goed dat je die stappen(stapsgewijs: eerst dit en dan dat) zo goed bedenkt!
- B: wat goed en fijn ook dat die kaart je zo geholpen heeft bij rekenen.
Ik wou jullie verrassen: Ja, dat heb je ons ook gedaan! Dat vind ik ook een verrassing en juf K. ook!
- Dan voel je je een beetje sip. Dat kan ik me dan ook wel voorstellen.
- Grapjes maken: ik herhaal alle dingen die ze leuk vindt op school en vul dit aan met: “ en juffen plagen”
- Doordat Julie wat onzeker overkomt geef ik haar meer complimentjes. Ik vind wel dat we goed samen kunnen praten. Zit je al in badje vier? Dat is best al ver. Toch?

Verhelderingsvragen:

- doe je dat weleens? (M. geeft als oplossing aan 'vinger opsteken')
- waarom zou je een cadeau uit mogen kiezen als jet het is gelukt?
- Hoe zien ze aan jou dat het gelukt is? Aan mijn blij gezicht
- Wat zeg je dan?
- Wat doe je dan?
- hoe ga je je supporters uitnodigen? Met een uitnodigingskaartje met een dolfin, leeuw, beer erop.
- meer verhelderingsvragen moeten toepassen bij Julie. Zij heeft moeite met formuleren en is onzeker. Wat vind je niet zo leuk op school specificeren in: vind je weleens iets moeilijk? Wat dan? Weet je nog welk boekje dat was? Wat vond je daar moeilijk aan? Wat zie ik aan jou? Wat zou jou helpen? Wat doen anderen als ze iets moeilijk vinden? Dat helpt haar bij het beantwoorden van de hoofdvraag.

Samenvatten en parafraseren:

Door regelmatig te parafraseren, krijg je vaak bevestiging van de antwoorden en of we elkaar goed begrijpen. “Dus je gaat hulp vragen?, Badje vier?, Aan juf vragen, Een beer?’ Bij kiezen van supporters:’ B. ook?’ Ik merk dat ik vaak parafraseer. Eigenlijk is het noteren van de antwoorden in het vaardigheidsboek Kids’ Skills ook een vorm van parafraseren. Door het samen in te vullen herhaal je de gegeven antwoorden; kinderen formuleren het nog eens.

Wondervraag:

Deze is vrij eenvoudig: stel dat je deze vaardigheid heel goed kan, wat betekent dit dan voor je?

het vraagt wel om verduidelijking: hoe zal het rekenen dan gaan? Wat vind je daar dan van?

Uitvergroten door stellen van

a. relatievragen:

wat vinden papa en mama, je andere familieleden daarvan? Wat zullen ze dan tegen je zeggen

b. herhalen van vragen: en wat nog meer? Wie nog meer?

De schaalvraag:

Ik stel verschillende vragen die helpen: waar zit je nu op de schaal van nul tot tien?

Zit je dan onder of boven de vijf? Wat betekent dat cijfer? Wat kan je al wel?

Dit helpt hen bij het inschalen. Het blijkt ook dat ze daar geen moeite mee hebben.

Wat houdt dan de 10 in? Met deze vraag laat ik ze omschrijven wat het ultieme eindfase is van de vaardigheid: dat ze heel goed hulp kunnen vragen.

De vraag 'welke stap wil je nu gaan zetten?' bewaar ik voor de volgende weken omdat dit voor nu qua tijd meer dan genoeg is.

Aandachtpunten waren:

- Het hele gesprek met alle stappen kostte best veel tijd. Soms meer dan een uur. Dit heb ik dan ook na een half uur onderbroken. Na een pauze weer verder. Ik wilde de stappen goed doen en stak dus veel tijd
 - in het uitnodigen van de supporters en het bespreken van hun rol omdat dit nieuw voor ze is en het omschrijven door de supporters waarom ze denken dat het kind de vaardigheid kan leren. Ze konden dit wel omschrijven maar waren onwennig met deze vraag.
 - in het uitspelen van de vaardigheid
 - in relatievragen rondom de vaardigheid en wat het ze op zal leveren
- Een moeilijke vraag was: Hoe zou de totemfiguur jou helpen bij het aanleren van de hulpvraag?
Daar moest ik verduidelijken door te laten omschrijven wat die figuur allemaal goed kan.
Dat konden ze dan goed beantwoorden.

- De stappen in het boek moesten wel goed uitgelegd worden: wat is een totemfiguur, een supporter
- Mischa weet even niet wat er bedoeld wordt met de vraag: Hoe weet je nu dat je de vaardigheid kan? Ze denkt dan aan het aantal dagen dat ze gaat oefenen. Hier is verduidelijking van de vraag nodig.

Toppers zijn:

1. De viering: uiteindelijk hebben we de vieringen aangepast zodat deze op school konden plaatsvinden. Deze waren bijna alle drie identiek. In de speelzaal of op speelplaats een gedekte tafel met traktatie naar wens. Bea wilde buiten trampoline springen met supporters en Mischa en Julie wilde spelen. Dit hebben we omgezet in dansen op muziek in het speellokaal met ballonnen en disco- kleding.
2. Het bedanken van de supporters: Bea en Mischa waren echt fantastisch hierin. Bea vroeg om stilte en deed dit heel officieel; Mischa was minder sterk in haar formuleringen maar stond het wel zelfstandig te doen. Joosje(jongste) was meer verlegen met de situatie. Ook zij bedankte netjes voor de hulp die door de supporters was gegeven en dat ze daardoor nu zo goed hulp kunnen vragen nu.
3. Het uitbeelden van de vaardigheid tijdens het gesprek die ze willen gaan oefenen.
Het beeld goed uit wat ze tegenkomen (wat als de supporter je niet hoort of als juf je vinger niet ziet) en welke stappen er zijn (eerst aan supporters, dan vinger opsteken, dan als laatste naar juf toe)

Bijlage 4.5.4 Logboek week 4

Week : 4

Datum: 18 april tot en met 21 april 2011

- hoe reageert het kind op de aangeboden les?
- wat doet het kind tijdens deze leersituatie ?
- past het kind de vaardigheid toe?
- waar zie ik dat aan ?
- hoe reageert het kind hierop ?
- hebben de 'supporters' een actieve rol ?
- hoe werd de support gegeven ?
- hoe reageert het kind op de support ?

Julie	
18 april 211	<u>Reken- taallotto (zelfcontole)</u> Ze begint meteen te vragen:"hoe moet dit?" Juf geeft aan: pak eerst alle zelfde plaatjes en kijk dan hoe het moet. Misschien ontdek je het dan zelf". Dat doet ze . legt dezelfde plaatjes bij elkaar. Probeert een logica erin te leggen en vraagt aan S.:"Moet het zo? O, nee, Deze moet hier".Ineens ziet ze het. 3 x Roept enthousiast:"Juf, ik ben klaar!" S. geeft uit zichzelf aanwijzingen hoe de zelfcontrole werkt. De puzzel klopt die op de achterkant staat. J. kijkt blij verrast. Ze ruilt haar kaart met die van een ander. <u>Spel 2:</u> E. , wat moet ik hier doen?' S. legt kort uit. J. gaat aan de gang. Is druk met tellen. Is gericht bezig. Geconcentreerd. Zoekt en kijkt. "Klaar!", zegt ze. Draait het geheel om en kijkt of de puzzel klopt. Zegt dan:"Ik heb 'm alweer goed". Blij.
19 april 2011	----- <u>Tel-brievenbusspel:</u> J. is druk met tellen van de kaartjes. Netjes heeft ze van de kaartjes stapelts gemaakt. Een voor een pakt ze een kaartje; telt en stop dit in de juiste aantal. 1x telt synchroon. Is al snel klaar. <u>spel 2: reken- taallotto: van hoog naar laag.</u> "Ik weet niet eens hoe dit moet".

	probeert toch. Ik zeg: "kijk eens: heb je het goed gedaan?". Ze vergelijkt 2 kaartjes en verandert de volgorde. Nu is het goed. Ik geef haar knipoog. Als het spel klaar is moet het geheel in een raamwerk omgedraaid worden. Ze vraagt aan mij: Is die zo goed dicht? Ik kijk. Ja, zeg ik. "o. ik krijg 'm niet open!" "Wat kan je dan vragen? Ze kijkt me aan. lachend. Weet ik niet zegt ze. Kort daarna: "wie kan dit open maken?" Goed zo, zeg ik.
20 april 2011 4 x	----- <u>Woord- plaatjes zoeken:</u> J. vindt een plaatje voor een ander. Geeft dit en kijkt blij en verrast omdat ze zo snel een plaatje vindt. Ze gaat verder, op zoek naar eigen plaatje. Vindt deze niet direct. S. geeft aan wel het kaartje te hebben gezien. Ze vindt 'm. Kijkt blij. Volgende woordkaartje zoeken. Zegt na een poosje gericht zoeken: "Ik kan 'hart' niet vinden.". Juf: "Wat kan je dan doen?" "vragen", antwoordt ze. Juf geeft haar een tip: Ga met je voorbeeld strook naar de bak met losse kaarten en vergelijk het dichterbij". Dat doet ze. Vraagt aan S.: "P. staat hier 'hart?" S. Ja, goed dat je 't vraagt J. "Juf, ik heb 'hart en nest' gevonden!" Juf: "Goed zo, hoe komt het dat je nu wel hebt gevonden?" Aan S. gevraagd en glimlacht volop. Blij met het resultaat. Ze gaat weer op zoek naar volgende kaartje.
Leerkracht 2: 20 april 2011 1 x	Beginnt goed; ontspannen gezicht. Ziet er al snel 2 niet. Geeft meteen op. Praat hardop maar vraagt geen hulp. -----storing door groep 8 kinderen. Kaart klaar. Nieuwe kaart. Werkt goed. Kijkt veel rond. "mm, ik heb er nog maar twee" en pakt nieuw stapeltje kaarten. Kijkt ineens heel opgetogen; vindt ze allemaal tegelijk. Dat zegt ze ook. De woordkaartjes kan ze niet lezen, zegt ze tegen juf. Juf zegt: "Wat kan je dan doen?" "O ja", en vraagt vervolgens aan S.: "weet jij wat hier staat?" S. leest voor.
Leerkracht 2 21 april 2011 1 x	----- <u>"crea-puzzel":</u> 7 kinderen maken een abstracte puzzel J. begint. Heeft vrij snel de eerste klaar. Blij gezicht. Begint vol goede moed aan tweede puzzel. Lukt ook snel; zonder hulp. Is snel afgeleid. Kijkt veel rond. Laatste(moeilijke): "Hmmm, ik weet echt niet hoe deze moet" en kijkt juf aan. Juf reageert: "Tja, dat is puzzelen hè". Ze zet door. Is nog steeds ontspannen. En..... Het lukt. Blij gezicht.

Mischa	M. weet welke opdrachten ze moet maken. Vooraf met haar besproken. Het is een aangepast programma.
18 april 2011	"Ik weet niet hoe dit moet". Vraagt steeds om de strategie.
turven	Is druk met tellen.
4 x	Is snel klaar met opdrachten in werkschrift. "Ik weet niet waar ik gebleven ben ". Vraagt hulp bij het opzoeken van het startpunt. Ander werkboek. Ze moet daarin volgende blad doen. Dit is kort voor de rekentijd aangegeven. Vraagt aan S.: "Hoe moet dit?" en wijst naar splitsommen (8 en 9) S. komt kijken. Buit zich naar haar toe. M. zegt ineens: "O ja, ik weet het al!" en de S. draait weer weg.

19 april 2011	S. geeft uitleg nadat deze door M. is aangetikt. Ze snapt iets niet. Na uitleg zit ze nog te kijken. Ze steekt weer vinger op. Juf komt. Legt uit wat ze moet doen. Goed dat je 2 x je vinger hebt opgestoken. Nu weet je het? M. knikt; lacht. S. geeft weer uitleg. En geeft haar compliment. "dank je wel zegt ze. <u>Splitssommen:</u> Steekt vinger op. "Ik weet deze niet" en kijkt juf vragend aan. Juf: "goed dat je vraagt". Ik leg de aanpak uit. Vraag nog: "Nu kan je weer verder?" Ze knikt en lacht. Buigt zich over haar werk. M. kijkt naar werk van buurvrouw. Begint haar eigen werk uit te gummen. Ik geef haar teldopjes omdat ik denk dat het haar zal helpen. Inderdaad begint ze te rekenen met dopjes en schrijft achter elkaar de sommen/ uitkomsten op .
20 april 2011	-----
0 x	M. krijgt eigen rekensommen. Het zijn sommen onder de 10. Paas-sommen.(voorstellingen van open eieren met sommen erin. Waar hetzelfde getal uit komt krijgt ook dezelfde kleur.) Reactie van M.: "Juffie, deze weet ik al meteen". Blij en open blik. Vinger: "Juf, moet je ze inkleuren?" Juf: "Goed dat je het even vraagt. Dan weet je nu weer hoe je verder moet". "Juf, ik ben ver!"
Leerkraft 2	-----
20 april 2011	Is nog niet begonnen. : "Juffie, moet je....? Juf reageert met extra uitleg. M. pakt potlood en start. Kleurt 1 opdracht. En kijkt weer rond. M. helpt B. door haar een bruin potlood te geven. Gaat daarna weer verder. Gezicht staat ontspannen. Kijkt op . Kijkt naar S. : "Hé, die heb je toch al gedaan' en gaat weer verder. Kijkt vaak rond. Vraagt geen hulp.
0 x	

Leerkracht 2 21 april 2011 0 x	----- Toets M. schrijft op wat G. opschrijft. Juf zet tafels van alle kinderen uit elkaar. Dit pakt ze goed op. Werkt redelijk door. Wel met af en toe de hand onder het hoofd. Werkt door met gebruik van het rekenrek. Ziet er nu geconcentreerd uit. Gezicht ontspannen.
Bea 18 april 2011 Turven 4 x	Vinger: "Ik weet niet of ik het goed doe". Bij het tellen van geld blijkt dat ze moeite heeft met het tellen van tientallen. Daarin heeft ze hulp nodig. Deze vraagt ze aan juf. Juf geeft haar een pluim. Ze heeft er goed aan gedacht hulp te vragen bij moeilijke dingen. De opdrachten daarna doet ze zelfstandig. Ze is lekker aan het werk. Blijft gericht en geconcentreerd bezig. Ontspannen gezicht.
 19 april 2011 2 x	----- Steekt vinger op nadat ze al een poosje zelfstandig aan het rekenen is. Vraagt aan juf: "Hoe kan deze som nu: 3-4? Goed dat je hulp vraagt. Inderdaad kan dat niet maar kijk eens goed. Is het een erbi j - of eraf- som? Ze kijkt en ziet haar vergissing. Ze lacht breeduit. "Öööoh". Ze gaat rustig verder. Zegt ineens tegen mij: "Je zei "eerst het makkelijke doen". met een blij en resoluut gezicht. Juf reageert: "Wat ben je toch een 'Slimmerik". En geef haar een ster voor in haar sterrendoosje. Steekt vinger op: "Ik snap deze sommen niet". Het is een dartbord met 3 pijlen erin. De bedoeling leg ik uit. Refereer aan dat het een herhaling is. Vervolgens gaat ze aan het werk. Is snel klaar.
 20 april 2011 1 x direct 1 x indirect	----- Vraagt aan S. "Deze vind ik een beetje moeilijk. Kan je dit uitleggen?" S. legt uit en geeft haar compliment. B. telt met cijferlijn die op haar tafel ligt vastgeplakt. "Juf , ik ben klaar". Ze gaat verder met volgende opdracht. De paashaas- sommen. Zegt hardop: "Oké, ik snap hier even helemaal niks van. Want hier komt 2 uit en 2 staat niet in de kleurlijst?" De S. komt kijken. Wijst haar erop dat de uitkomst 2 niet juist is." Ö, nee, oeps", lacht en gumt het antwoord uit. "Ik heb geen bruin " en kijkt mij vragend aan. Ik geef antwoord: "Kijk eens hoe M. dat oplost" (M. loopt naar een kast en haalt uit

	een mandje voor haarzelf de kleur bruin). B. doet niets met deze tip. Ze blijft zoeken in het potje op de groepstafel. M. ziet dit en zucht. Staat op, pakt een bruin potlood voor haar en geeft deze aan B. "Alsjeblieft", zegt ze. "Dankjewel", aldus B. Ik zeg tegen M. "Wat ben jij hulpvaardig, goed hoor en heel lief".
Leerkracht 2 20 april 2011 2 x	B. is al aan het werk. Ziet er ontspannen uit. Gebruikt getallenlijn op haar tafel. S. vraagt: "Gaat goed?" B. : "Nou, deze weet ik even niet". S zoekt samen naar sommen die ze wel weet. B. Maakt blad af. En begint aan volgende opdracht: de paashaas. Kijkt moeilijk. Zegt tegen S.: "Hier begrijp ik helemaal niks van". S helpt. B. maakt gebaar: "O ja, ik begrijp het".
Leerkracht 2 21 april 2011 1 x	<u>Toets:</u> B. gebruikt bij alles de cijferlijn op de tafel. Juf geeft instructie: om deze niet te gebruiken. Ze zegt: Oké. Maar direct hand onder het hoofd. Zuchten. Ze werkt wel door. Opdracht af: blij en hijgen. Volgende opdracht: zit voor zich uit te staren. 'Vraagt hulp met ogen' van juf. Som aangewezen en ze kan weer verder.
Vorbereiding van de les: Aandachtspunten: 18 april 2011: • heel algemeen aan gehele groep. We gaan aan het werk. Je mag elkaar helpen. J. en supporters denken jullie aan jeik wijs naar hun posters. • De kinderen knikken en gaan aan het werk. • Aan M. uitleg vooraf gegeven welke opdrachten ze voor vandaag heeft te doen. • Voor J. (groep 2) heb ik alvast de spullen klaarstaan op tafel. 19 april 2011 • Even vooraf aandacht besteed aan afspraken door naar de posters van de drie kinderen te wijzen. (Kids' Skills). Kinderen noemen wat er van hun verwacht wordt zowel supporters als onderzoekskinderen. • B. zegt regelmatig dat ze zo snel mogelijk wil beginnen omdat ze wil laten zien wat ze kan/ wil oefenen. • Vandaag extra aandacht besteed aan het tellen van tientallen t/m 100 • Ik geef B. aan dat ik haar begrijp maar dat instructie ook even van belang is omdat we dan	

extra kunnen oefenen met elkaar voordat je het zelf kan laten zien.

20 april 2011

- J. de doos met woordspel klaargezet. De kinderen verteld dat ze straks het spel voor me mogen uitzoeken. Niet alles lijkt compleet. Bepaalt welke kinderen ermee gaan werken. Het zijn er 4. Daar zijn 2 supporters bij betrokken.
Uitleg gegeven hoe het werkt; wat de bedoeling is.
- M + B : Tijdens instructie bedoeling van paas- rekenboekje uitgelegd.
- Geen expliciete aandacht gegeven aan 'vaardigheid' of 'supporters'.

20 april 2011 leerkracht 2

- De opdracht moet ook voor M. voldoen.

21 april 2011 leerkracht 2

- B. en M. rekentoets
M. 'aangepaste' toets omdat ze alleen de sommen van 0 tot 10 hoeft te doen.
Bij toets uitgelegd dat 'hulpvragen' een beetje anders gaat. Waarom? En hoe dan wel. Je mag wel hulp vragen maar dat betekent dat je iets mag vragen over hoe of waar maar niet elkaar voorzeggen/ som uitrekenen voor elkaar.
We geven voorbeelden.
J. krijgt moeilijke nieuwe puzzels.

Evaluatie van de les:

welke feedback heb ik gegeven ?

wat kwam ik tegen ?

Hoe heb ik daarop gereageerd ?

Welke aandachtspunten zijn van belang voor de volgende keer ?

18 april 2011

Feedback:

- J. een tip gegeven hoe ze iets moet aanpakken alvorens al te vragen. "pak eerst dezelfde plaatjes. Misschien zie je dan zelf hoe het moet".
- Ondanks deze tip vraagt ze nog om bevestiging. En corrigeert zichzelf hierin. "O, nee, ik weet het zelf".

- Bij M. is dit ook het geval. Eerst vraagt ze hulp aan S.: "Hoe moet dit?" en vervolgens ziet ze ineens dat ze het zelf weet.

Wat ik tegen kwam:

- M. vraagt heel vaak om de strategie en waar ze moet beginnen.
- J. lijkt onzeker. Vraagt vaak dingen die ze eigenlijk wel weet maar bevestiging in zoekt.
- B. vindt tellen met tientallen moeilijk. Is aandachtspunt.

Bij volgende instructie meenemen.

Ze denkt er goed aan om in deze situatie goed haar hulpvragen te stellen.

19 april 2011

Feedback

J: tip gegeven= leg eerst alle kaartjes neer, kan je het beter bekijken.

M: pak teldopjes. Deed ze zelf niet. Later toch gegeven aan haar. Ze ziet dat het haar helpt in zelfstandig aanpakken van rekenwerk. Heeft behoefte aan concreet materiaal.

Aandachtspunt voor

- M: Goed van tevoren aangeven wat ze moet doen en evt. telmateriaal klaarzetten op haar tafel.
- B: Oefenen met tientallen; vindt ze moeilijk. Nog geen inzicht hierin.
- B. krijgt van mij kernfeedback: je bent een slimmerik.

20 april 2011

Groep 3:

Kinderen konden vrij zelfstandig aan het werk. Het waren eenvoudige sommen onder de 10. Als automatiseringsoefening.

M. krijgt van mij kernfeedback: Jij bent hulpvaardig.

Groep 2:

J.: aantal tips gegeven voor handiger aanpak van werk. Als je woorden moet zoeken in een grote hoeveelheid, leg ze dan op tafel en pak de voorbeeldkaart er dicht bij. Vergelijken gaat dan makkelijker.

[20 april 2011, leerkracht 2](#)

Feedback:

"O., je hebt er al drie: goed zeg!"

Lezen van woorden, is nog moeilijk voor J.

Tip: pak de kaart en zoek de woordjes er bij.

april 2011

- B. gebruikt haar cijferlijn steeds(zit op haar tafel geplakt)

Juf wijst haar erop dat ze het zelf kan proberen zonder . Ze schrikt hier een beetje van. Maar gaat ervoor.

- M. is blij als ze ziet dat ze de helft doet.

- J. laten zien dat ze goed aan de gang is. Juf knikt; geeft duim en glimlacht.

Na afloop gecompimenteerd dat ze het zo goed kan. En Knap dat ze de stukjes zo goed weet neer te leggen; komt zeker omdat je zo goed kijkt. Dat zag ik je nl. doen.

rood : logboekgegevens leerkracht 2 (duopartner)

zwart: logboekgegevens leerkracht 1

Week 4 : 18 april tot en met 21 april 2011

Welke **kernkwaliteiten** zie ik bij dit kind ?

Hoe heb ik deze geformuleerd ?

Wat is de reactie ?

Julie	18 april 2011: - Jij bent vrolijk: speelt vrolijk en uitgelaten op het speelveld met anderen - Je bent een durfal; je bent moedig: ze springt achterwaarts van een hoog klimrek af en lacht volop. Kijkt me stralend aan. "Kijk eens,juf". 20 april - Je bent ijverig; je bent zo goed aan het werk. 21april - je bent vrolijk: met G. samen touwtje springen en de grootste lol hebben - je kan goed samenspelen. Goed om de beurt en rekening houden met elkaar. - Hulpvaardig: ze vraagt: zal ik die kinderen even terughalen, juf?
Mischa	18 april 2011 - Je bent behulpzaam zeg: Ze biedt haar hulp aan bij het maken/ knutselen van uitnodigingskaarten. 19 april - Je bent een kanjer en hulpvaardig: iemand heeft zich bezeerd; zal ik even voor haar zorgen juf? 20 april - Je bent hulpvaardig: M. pakt een bruin kleurpotlood voor B. - Je bent nieuwsgierig: Ze vraagt: Wat gaan jullie doen? 21 april

	- je bent eerlijk: staan samen voor m'n neus en zeggen giechelend: "Juf, we zijn door het raam geklommen. We dachten, we kunnen het maar beter eerlijk zeggen". - Je bent vrolijk: samen spelen en veel plezier hebben.
Bea	18 april 2011 - Jij bent precies: je wilt de plaatjes heel nauwkeurig op de kaart geplakt hebben. 19 april - Je bent een slimmerik. Tijdens rekenen zegt ze ineens: je hebt gezegd , begin eerst met het makkelijkste'. 20 april - Je bent ijverig: je bent hard en goed aan het werk 21 april - M. doet zich pijn. B. komt vragen wat er is en stelt voor even een koud doekje te gaan halen. Ik geef haar compliment: Je bent hulpvaardig! En dat heet ook sociaal! - Je bent vrolijk: lekker spelen en veel plezier hebben.

Bijlage 4.5.5 Analyse logboek week 1- 4

Julie Week 1	onzeker: vraagt vaak: wat moet ik doen? Ontvangt complimenten van leerkracht en supporters Supporters bieden hulp door uitleg te geven(30-03-2011)
Week 2	Supporter corrigeert J.(08-04-2011) Vraagt actief hulp aan supporter Ontvangt complimenten van supporter Reageert daar positief op: kijkt blij; lacht; maakt zelfs een grapje Vraagt hulp : hoe moet dit?, wat moet ik hier doen? Vraagt vaak om bevestiging (zie voorbeeld 06-04-2011) Onzeker ondanks instructie. Supporters zijn actief, behulpzaam. Is ontspannen; blij; praat in zichzelf(leerkracht 2)
Week 3	J. moet nog een keer gewezen worden op hulp vragen; past het dan toe Vraagt veel; komt er toch
Week 4	Lacht meer, zeker als ze steeds meer zelfstandig kan na hulp vragen Hoe moet dit? Pakt opdrachten zelfverzekerder aan. hulpvraag bezorgd haar zekerheid blij; ontspannen, snel klaar, adequate aanpak.
Mischa Week 1	Supporter geeft aan dat ze hulp kan vragen supporters bieden hulp Supporters geven complimenten Mischa reageert altijd met glimlach op gezicht bij ontvangen van een compliment. Bij moeilijke taak wordt er veel hulp gevraagd Vragen die gesteld worden zijn vragen: hoe moet ik dit doen?(aanpak)Ondanks aanwijzingen. De opgaven kopiëren lijkt haar goed te doen. Zeker in tijd en qua motoriek
Week 2	Ze reageert positief op de aanpassing in opdrachten (vermindering). Ook leerkracht 2 neemt dit waar. Vraagt regelmatig hulp bij supporters Supporters geven trouw hulp Geven compliment Maakt gebruik van rekenrek Is blij als ze een opdracht zelf kan
Week 3	Is blijer, meer ontspannen dan week 1 Als het moeilijk is gaat ze zuchten en vraagt ze veel Weet niet hoe het moet; vraagt hulp aan supporters Supporters geven compliment: goed dat je hulp hebt gevraagd gebruikt rekenrek en teldopjes
Week 4	opdrachten met munten nog moeilijk: gaan boven het tiental als het moeilijk wordt: zuchten en hoofd even ondersteunen aangepast programma; instructie vooraf gegeven

	vraagt veel: ik weet niet hoe dit moet? Ik weet niet waar ik moet beginnen ontvangt complimenten is ontspannen; vaker blij opgetogen als ze ontdekt dat ze zelf weet hoe iets moet.
Bea	
Week 1	Is zeer gemotiveerd om de vaardigheid te oefenen: geeft dit ook aan (28-03-2011) Gaat direct aan de slag met haar werk Vraagt in beginsel voorzichtig om hulp (zachtjes/ kleine vinger: 20-03-2011)Later normaliseert dit. Supporters geven hulp Supporter biedt zelf hulp aan (30-03-2011) Ontvangt complimenten van leerkracht
Week 2	Stelt over het algemeen verhelderingsvragen(25-03-2011) Vraagt 2 dagen niet om hulp: kan het zelf
Week 3	Vindt het prettig (lacht een paar keer) als ze hulp ontvangt van supporters Ze kan de stof goed aan ondanks hoeveelheid
Week 4	Vraagt om uitleg K ijkt blij bij complimenten Vraagt aan supporters: ook aan juf vraagt alleen hulp bij moeilijke opdrachten is vaak zelfstandig aan het werk ontvangt complimenten; reageert hier positief op
Week 1 <u>aandachtspunten voorbereiding van de les:</u> - Lessen goed voorbereiden - Vooraf de supporters herinneren aan hun rol als supporter - Vooraf de drie kinderen herinneren aan het oefenen van de vaardigheid: hulp vragen - Wat doe je als je klaar bent - Instructie over de verwerking: waar te beginnen (leerkracht 2) - Sommen gekopieerd voor M.: het schrijven van rijtjes sommen kost haar veel moeite en tijd door haar motoriek - Inzetten van 'stoplicht' op het digibord tijdens vijftien minuten zelfstandig werken voor de groep. Week 2 - Stoplicht - Herinneren van vaardigheid aan doelgroep - Herinneren aan supporters - Vooraf instructie geven aan J. - Leerkracht 2 vraagt zich of de opdracht niet te moeilijk is voor M. Week 3 - Herinneren van vaardigheid en rol supporters na weekend - Later doe ik dit niet meer (12 en 13 april) - Apart werk voor M. Leerkracht 2: herinnert de kinderen nog wel even aan vaardigheid en rol van	

supporter. Legt werk klaar

Week 4

- Algemene aanwijzing naar vaardigheid en supporterrol. Later alleen naar poster wijzen.
- Per 20 april geen extra herinnering meer.
- M. vooraf instructie
- Voor J. spullen klaar leggen
- Extra aandacht voor tientallen
- Voor M. toets aangepast in aantal opgaven(gehalveerd)
- Instructie extra geven ; Hoe hulp vragen tijdens toets

Week 1

Evaluatie:

- welke feedback heb ik gegeven?
- Aan de drie kinderen aanwijzing gegeven dat ze hulp mogen vragen
- Aan supporters gevraagd: heb je al hulp gevraagd? Wat deed of zei je toen? Gaf je een compliment? Wat heb je toen gezegd?
- Aan supporters aangegeven: je kunt ook je duim opsteken
- Aan supporters ook compliment gegeven omdat ze zo goed hun rol uitvoeren
- J. erop geattendeerd dat ze best meer hulp mag vragen
- J. terug gevraagd toe ze hulp had gevraagd: Hoe heeft je dat geholpen ? en :”je weet nu hoe het moet en nu al klaar, goed hoor!”
- M. telraam gegeven als hulpmiddel bij het rekenen.

Week 2

- Aan supporters: niet de som uitrekenen maar uitleggen hoe te maken
- Kinderen zijn leuk tegen elkaar: G. geeft compliment aan M.(04-04-2011)
- J. nog even aangespoord dat ze om hulp mag vragen
- Compliment gegeven aan supporters
- Tip aan M.: mag rekenrek pakken.

Leerkracht 2:

- Bemoedigende blik
- Duim
- Lachen naar kind als hulp wordt gevraagd.
- **Vragen gesteld: wat ging goed; wat vond je moeilijk; wat heeft je geholpen; hoe heb je het aangepakt?**

Week 3

- Vragen als: wat kan je doen? Snap je wat je moet doen? Denk je dat je dat de volgende keer zelf kunt doen? Oké, probeer maar.

11- 04- 2011: M. was steeds snel klaar en moest dan weer even instructie hebben om de volgende rekentaak te doen. Hierdoor moest ze steeds vragen hoe de opdracht moest. Ik heb haar gecomplimenteerd dat ze steeds zo goed eraan denkt om haar vinger op te steken. Want dan weet je hoe je verder moet.

12-04 -2011: Ik benoem wat het effect is van de hulp die zij gevraagd hebben.

Om zo bewustwording te bewerkstelligen

J. heeft nu geen zelfstandige taak; maar een groepsopdracht. Valt op dat ze geen

hulp vraagt. Ze ervaart het eerst toch als onzeker; m.n. de tijd waarin het spel nog niet is uitgelegd en de kinderen met elkaar proberen uit te vinden wat de bedoeling is van het spel. Daarna gaat het goed.

13-04-2011

Tussentijds heb ik Bea en compliment gegeven op het moment dat ze een andere supporter vroeg om hulp. Dit omdat ze in de gaten had dat de supporter naast haar al met ander kind bezig was. 'Goed dat je een andere supporter om hulp hebt gevraagd'.

Mischa was goed zelfstandig bezig met het materiaal die ik tussentijds aan haar heb gegeven als hulpmiddel bij het maken van de bussommen.

Julie heeft vandaag niet met speelleermateriaal gewerkt.

14-04-2011 (leerkracht 1 en 2)

rekenles met munten. Feedback: goed dat jullie veel gevraagd hebben. Dit was voor het eerst dat je met geld hebt gerekend; is nieuw en moet je oefenen. Dan kan je nog niet direct alles. Dus veel vragen. Dat hebben jullie gedaan.

Leerkracht 2: lukt het wel? Helpt mee

- Bemoedigend knikken; duim opsteken; helpen bij het 'hulp vragen'.
- **Gevraagd: wat vond je leuk, minder leuk, moeilijk? Waarom? Wat heb je toen gedaan?**

Week 4

- Aan J. geef aanwijzingen (18 april)
heb je het goed gedaan?
Knipoog geven
wat kan je vragen als je iets niet kan? Goed zo!
geven van tip
terugvragen: hoe komt het dat je het nu wel hebt gevonden?
- Aan Mischa: leg uit wat ze moet doen. Goed dat je 2x je vinger hebt opgestoken
Goed dat je vraagt.
ik leg aanpak van de som uit
vraag terug: Nu kan je weer verder?
geef telmateriaal
Goed dat je het even vraagt. Dan weet je nu weer hoe je verder moet.
wat ben je hulpvaardig
- aan Bea: het geven van een pluim nadat ze eraan heeft gedacht hulp te vragen bij moeilijkheden
Goed dat je hulp vraagt. Kijk eens goed. Is dat een plus- of minsom?

wat ben je toch een slimmerik
uitleggen van de bedoeling van de pijlsom
Leerkracht2: vraagt hulp met ogen; som aangewezen en ze kan weer verder.

Week 1

- Wat kom ik tegen?
- Soms merken supporters niet dat er hulp wordt gevraagd: hun erop attenderen
- B. vraagt niet veel: als ze vinger opsteekt, geef ik haar direct een compliment. Ze reageert daar positief op.
- Voor M. rekenopgaven uitvergroten: werkt goed voor haar: ze is er blij mee.

Week 2

- Op 06-04-2011: sommen te moeilijk voor M. Moeten aangepast programma worden
- Supporters helpen veel
- Supporters tussendoor aanwijzingen gegeven om ook te complimenteren

Leerkracht 2: M. moet aangepast werk

Week 3

- Munten: meer omgaan met concreet materiaal. Voor verwerking is nog te vroeg; te moeilijk
- Van tevoren instructie geven aan M.
- J. zelfstandige opdracht geven: kijken of dit verschil maakt.

Week 4

- J. vraagt regelmatig iets ter bevestiging (voorbeeld 18 april)

Opvalt is dat:

- alle drie de kinderen direct aan het werk gaan; goed luisteren naar de uitleg en de aanwijzingen goed opvolgen.
- de supporters goed blijven hulp bieden en complimenteren

Bijlage 4.4 Overzicht gesprekken Kids' Skills

Uitwerking gesprekken met 3 kinderen methode Kids'Skills (maart 2011)

Stap 1 t/m 15	Mischa	Julie	Bea
1)Probleem vertalen in vaardigheden	Niet meer zo lang nadenken met rekenen	Niet meer moeilijk vinden om werkjes uit de kast te doen	Ik wil me weer fijn voelen als ik moeilijk rekenen moet doen.
6) Wie worden je supporters?	Anoniem	anoniem	anoniem
10) Naar buiten treden	Ouders geïnformeerd en supporters	Ouders geïnformeerd en supporters	Ouders geïnformeerd en supporters
5) kies een totemfiguur	Pony omdat het mijn lievelingsdier is; ze zijn heel lief en kunnen goed springen en rijden.	Mijn zus , omdat ze heel lief is en leuk; ze laat me alles zien; ze kan veel en zit al in groep 8.	Jong hertje . Ze zijn zo schattig en lief.
2) wat wil je leren?	Ik ga leren eerder hulp te vragen als ik rekenen moeilijk vind.	Ik ga leren hulp te vragen aan kinderen of aan juf als ik iets niet weet	Ik ga leren om bij moeilijke stukjes van rekenen hulp te vragen.
4) Geef je vaardigheid een naam	Leeuwen	Beer	Dolfijn
3) Benoem de voordelen	Dan krijg ik rekenen af; dan weet ik het weer; dan voel ik mij blij	Dan weet ik beter wat ik moet doen; dat voelt fijner; knap van mezelf. Ouders vinden het fijn dat ik dan weet hoe het moet ; kan ik dat aan opa en oma laten zien en die vinden dat dan heel knap en mijn juffies ook.	Dan wordt ik een hele goede rekenaar en kan ik naar groep 4; dat voelt dan heel fijn; helemaal 'te gek!' Mijn ouders vinden dat fijn omdat ik dan beter weet hoe ik kan rekenen. En juf Els ook.
8) Hoe ga je het vieren ?	Bij mij thuis met ballonnen en sliertjes en dan gaan we pony rijden, drinken limonade en eten taart.	Op school, met mijn supporters . Dan eten we cakejes en drinken limonade.	Op school; op de trampoline – heel goed springen. Met mijn supporters en 2 juffen. Dan eten we mijn lievelingskoekjes.
7) Vertrouwen krijgen	Supporters zeggen: " Ik denk dat je het wel kan" ;"Omdat ze er goed in is"; "Ze is best knap!"; "Ik weet dat ze het kan want ze doet het wel vaker"; " Ze is heel lief en ze kan goed werken".	Supporters zeggen: "Omdat ik weet dat ze veel vriendinnen heeft en ze doet het al vaker"; " Hoe vaker je het doet hoe eerder je het kan !"; "Omdat ze ook heel goed kan tekenen"; "omdat wij haar vriendinnen zijn ".	Supporters zeggen: " Ik weet dat ze heel goed is"; "Omdat ik haar lief vind";
9) Vaardigheid omschrijven 11) Oefenen	Als ik ga rekenen. (Bijna) elke dag als ik iets moeilijk vind. Ik ga	Als ik een leerwerkje uit de kast doe. Als ik iets niet weet vraag ik	Wanneer ik iets moeilijk vind bij rekenen tik ik iemand

	het oefenen met mijn supporters aan mijn groepstafel door het zachtjes te vragen en als zij het niet weten door mijn vinger op te steken. Dan kan juf mij helpen en als ze mij niet ziet , ga ik naar haar toe en dan vraag ik : "kan je me helpen ? Ik weet niet hoe dit moet".	dat aan mijn supports door zachtjes hulp te vragen of ik steek mijn vinger op of loop naar haar toe als ze me niet ziet.	(van de supports) aan en vraag ik : " Wil je me even helpen?" of ik steek mijn vinger op en dan ziet juf dat.
12) Hoe kunnen de supporters jou helpen ?	Door te zeggen: "Wat goed dat je het aan mij hebt gevraagd" of "Je kan het al heel goed". Helpen herinneren door te zeggen: "Heb je hulp nodig ? Heb je hulp nodig, dan moet je het vragen"	Door "goed gedaan" te zeggen of Goed dat je het hebt geoefend" of door een dikke duim op te steken of door te zeggen "steek je vinger op of ga naar juf" Helpen herinneren door 'beer' te zeggen.	Door "Goed zo" te zeggen of "dat heb je knap gedaan " of "ik ben trots op je" of "dolfijn" te zeggen of "laat je dolfin springen".
13) Tijd om het te vieren	Ik weet dat ik het kan als ik het elke dag laat zien. Ik nodig mijn supporters uit door een kaartje te geven met een pony erop. Dan ga ik zeggen: "Dankjewel dat jullie me zo goed geholpen hebben; met rekenen en hulp vragen".	Dan denk ik : ik kan het. Ik nodig mijn supporters uit door een kaartje te geven . Dan ga ik zeggen: "Dankjewel dat jullie me hebben geholpen met hulp vragen".	Als ik het 14 keer heb geprobeerd. Dan geef ik mijn supporters een uitnodigingskaart met een dolfin erop. Dan zeg ik tegen ze : "Bedankt dat je me geholpen hebt met het leren rekenen; met complimentjes geven; eraan helpen herinneren mijn vaardigheid te oefenen".
14) Leer het iemand anders	anoniem	anoniem	anoniem
15) Wat is de volgende vaardigheid die je wilt leren?	ik ga veel sneller (eerder)vragen	Dat ik altijd hulp vraag als ik iets niet weet	om altijd hulp te vragen als ik iets niet weet; dus niet alleen bij rekenen maar ook bij andere dingen. Die nieuw zijn of zo.
Stap 1 t/m 15	Mischa	Julie	Bea

Bijlage 4.6.4 overzicht kernkwaliteiten

Soorten kwaliteiten persoon weergegeven

kind	Ontvangen kwaliteiten door leerkracht in onverwachte situaties	Zelf gekozen kwaliteiten kernkwaliteitenspel	Ontvangen kwaliteiten door medeleerling kernkwaliteitenspel
Julie	Je bent ijverig (2x) Je bent gezellig Je bent zorgzaam(2x) Je bent moedig Je bent creatief je bent vrolijk(2x) je bent moedig (durfal) je kan goed samenspelen je bent hulpvaardig	Ik ben sportief 2x Ik ben zelfstandig Ik heb humor Ik kan knuffelen	Jij hebt kracht Jij hebt zelfvertrouwen
Bea	Je bent ijverig(3x) Je bent vindingrijk Je bent creatief Je bent netjes Je bent precies Je bent een slimmerik Je bent hulpvaardig Je bent vrolijk	Ik ben ijverig Ik kan plannen maken Ik ben netjes Ik kan luisteren Ik heb zelfvertrouwen Ik ben zorgzaam Ik kan troosten	Jij hebt schoonheid(van M)
Mischa	Je bent gehoorzaam Je bent zorgzaam(2x) Je bent nieuwsgierig(2x) Je bent creatief Je bent een doorzetter Je bent behulpzaam Je bent hulpvaardig(2x) Je bent eerlijk Je bent vrolijk	Ik ben lief 2x Ik heb schoonheid Ik kan luisteren Ik ben zorgzaam Ik kan troosten Ik kan knuffelen Ik kan vrienden maken	Jij hebt kracht(van B) Jij hebt humor(van J)
		→ Eigen kwaliteit wordt gebruikt voor de ander	

Bijlage 4.7 Turven

Turven Vaardigheid: durft hulp te vragen tijdens rekenles/ speelleermateriaal

28 maart tot en met 21 april 2011

Week 1	maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag
Julie	7	3	7	4	-
Mischa	6	6	5	1	2
Bea	7	2	2	3	4

Week 2	maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag
Julie	3	6	3	0	4
Mischa	3	6	4	5	3
Bea	0	0	4	4	1

Week 3	maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag
Julie	2	0	-	7 / 1	1
Mischa	7	3	1	6 / 3	3
Bea	0	1	4	3 / 1	2

Week 4	maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag
Julie	3	1	4 / 1	1	-
Mischa	4	6	0 / 0	0	-
Bea	4	2	2 / 2	1	-

Leerkracht 1 = zwart

Leerkracht 2 = rood

Bijlage 4.8.3 Analyse taxonomie

28 maart tot en met 29 april 2011

analyse ontwikkeling week 4 t.o.v. week 1

leerkracht 1 hulp vragen			
week	julie	mischa	bea
1	6	5	7
2	7	6	8
3	8	7	9
4	9	9	10

gem score	7,5	6,8	8,5
ontwikkeling	3	4	3
gemiddeld	3,3		

leerkracht 2 hulp vragen			
week	julie	mischa	bea
1	4	3	5
2	7	6	7
3	5	5	8
4	6	6,5	9

gem score	5,5	5,1	7,3
ontwikkeling	2	3,5	4
gemiddeld	3,2		

leerkracht 1 ontspannen kijken			
week	julie	mischa	bea
1	5	6	6
2	6	6	9
3	7	8	8,5
4	9	9	9

gem score	6,8	7,3	8,1
ontwikkeling	4	3	3
gemiddeld	3,3		

leerkracht 2 ontspannen kijken			
week	julie	mischa	bea
1	5	3	4
2	5,5	5	7,5
3	6	5	8
4	7	6,5	8

gem score	5,9	4,9	6,9
ontwikkeling	2	3,5	4
gemiddeld	3,2		

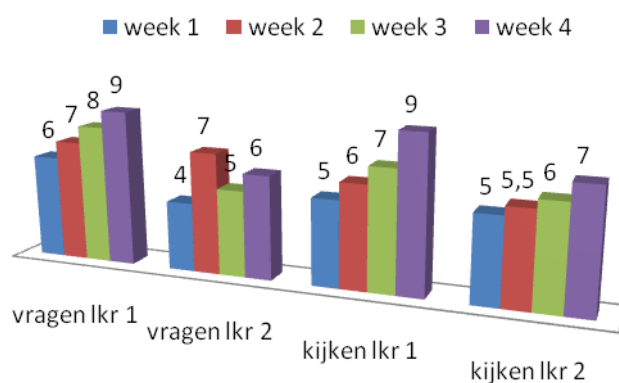
conclusie leerlingen scoren gemiddeld 1 a 2 punten hoger bij lkr 1
lkr 1 en lkr 2 observeren voor de 3 leerlingen gemiddeld dezelfde ontwikkeling

gem score is score week 1+2+3+4 gedeeld door 4

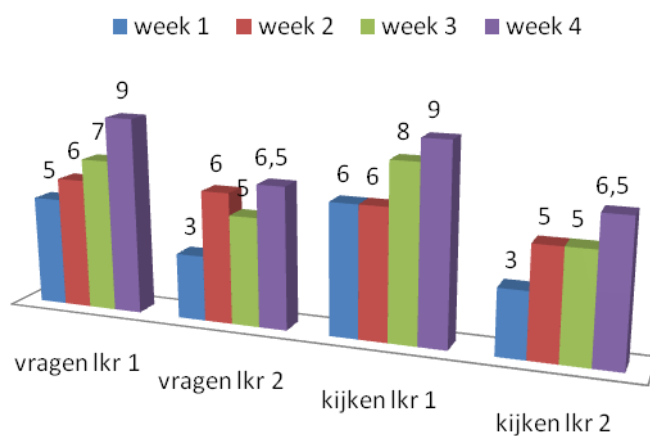
ontwikkeling is absolute verschil week 4 min week 1

gemiddeld is de gemiddelde ontwikkeling van de drie leerlingen per leerkracht

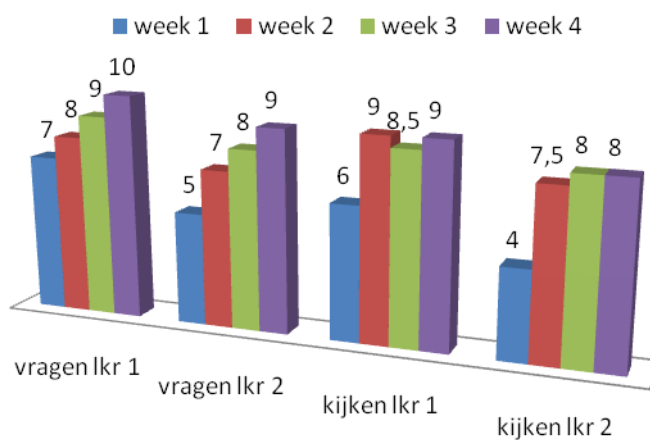
Julie

Mischa

Bea

Bijlage 4.9.1 Gevoelsmeting week 1

Wat ging er goed deze week?

- = Heel erg goed
- = Goed
- = Oké
- = Niet zo goed

Week 1 28 maart tot en met 31 maart

J: Maandag : onzeker dinsdag : onzeker naar beetje blij. woensdag : vrolijk donderdag: opgewekt	Want ik weet niet hoe het moet. Hulp vragen heb ik gedaan. Soms wist ik het nog niet. Eerst dacht ik: O. moeilijk. Aan S. gevraagd. Toen wist ik het wel. Daarna ging het beter en voelde ik me een beetje blijer. Veel gevraagd. Ging goed. Ik kon het toen zelf maken. Geeft aan dat ze goed gevraagd heeft. Hoe het moet en of het goed is.
M. Maandag : vrolijk dinsdag : onzeker naar vrolijk woensdag : verdrietig maar meest blij donderdag: opgewekt en vrolijk	Ik vraag aan S. of ik het goed doe en als ik het niet weet. Complimenten: wat goed dat je t vraagt; S. ging naar me lachen. Van Juf: goed dat je zo goed aan het oefenen bent. Het ging goed toen ik aan S. vroeg. En dat ik mijn 'pony' (vaardigheid)ging opsteken. Soms ging ik m'n vinger opsteken en dan zag de juf mij niet. Toen ging ik t aan de S. vragen. Deze sommen waren niet moeilijk. Ik heb de telraam gepakt. Toen ging het goed.

Bijlage 4.9.4 Gevoelsmeting week 4

Wat ging er goed deze week?

- = Heel erg goed
- = Goed
- = Oké
- = Niet zo goed

Week 4 18 april tot en met 21 april 2011

J. Maandag	opgewekt	3 x hulp gevraagd. Het ging goed. Toen wist ik het. Omdat ik het de hele tijd goed had gedaan. Eerst vond ik het niet. Wel voor de S. Toen vond ik ineens een heleboel. Ging best wel goed. Heb ook hulp gevraagd. Toen ik het niet wist. Het ging heel goed. Ik kon alle puzzels. Ook die moeilijke! Maar 1 x hulp gevraagd.
Dinsdag	opgewekt	
Woensdag	vrolijk	
Donderdag	opgewekt	
B. Maandag	opgewekt en vrolijk	Alles ging goed. Ik kon alles zelf. Hulp vragen ging goed. Ik stak mijn vinger niet op. Het ging goed; helemaal perfect. Makkelijke sommen Heel soms verdrietig; dan kan ik t niet. Toen had ik vinger opgestoken en toen werd ik weer helemaal blij.
Dinsdag	opgewekt	
Woensdag	opgewekt en vrolijk	
Donderdag	bedroefd en opgewekt	
M. Maandag	vrolijk	Ik was een beetje blij omdat ik lang mijn vinger op moest houden. Ik was heel blij. Ik kan een paar dingen zelf. Toen ging ik juf en S. vragen . Dat ging goed. Ik kon het toen. Heel goed. Niets gevraagd. Zelf gemaakt. Makkelijk werkje. Ik heb 1 x hulp gevraagd. Ging weer heel goed.
Dinsdag	opgewekt	
Woensdag	opgewekt	
Donderdag	opgewekt	